

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ,

ՀԱՏՈՐ 42.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՓԵՏՐՈՒՄ 23, 1889

ԽԻՒ Ծ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Երեւ
Ողորմութեան Աստուածը	57
Անսպառ Եւ Անսպառելի	57
Սինա, Թարօր, Գողգոթա (Ոտանաւոր)	58
Ունկնդիրք Աւետարանի	58
Անդդիդ Սպառնացող Իրական Վտանգը	59
Մարգարտական Գործ Մը	59
Հին Քաղաքացւոյ Կրօնքը	60
Երկու Պիւթոններու Յարձակումը Յուրի	
Մը Վրայ	60
Թղթակցութիւնք	60
Հանդէս Քաղաքական	63
Արժէք Դրամաց	64

ԱՒԵՏԱԲԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ. Կը հրատարակուի ամէն Շաբաթ օր:

Տարեկան գինն է ամէն տեղւոյ համար 1 1/2, վեց ամսեայն՝ 3/4 Մեծիտիյէ, կանխիկ, եւ հատը 30 փարա: Թղթատարի ծախքը խմբագրութեան վրայ է:

Խմբագրութեան վերաբերեալ նամակներ պարտին ուղղուիլ առ Մր. Հ. Ս. Պարնըմ:

Բաժանորդագրութեան եւ թղթատարութեան պատկանեալ ամէն գրութիւնք պարտին ուղղուիլ առ Պատ. Տր. Ի. Ֆ. Փեթիպոն, Ամերիգան խան, Կ. պոլիս:

Ամերիգայի Միտինարաց Ընկերութեան կողմանէ
Ճ. Ք. Կրիլն, ԱՐՏՈՒՄՏԵՐ

Հ. Ս. ՊԱՐՆԵՄ, ՏԵՐՈՒՄ-ԽՊԱԳԻՐ

ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԸ

“Տէրօջը քովը ողորմութիւն կայ,” Սաղմ. ՃԼ. 7:

Ողորմութիւնը որ յայտնուած է մեզ, կը բնակի Աստուծոյ էութեան մէջ և մին է նորա ստորագրելիքներէն: Աստուած բերկրութիւն կը զգայ ողորմութիւնը ընելով: Տէրօջը քովը առաջ ողորմութիւն կայ. նա երբեք չէ եղած, և ոչ ալ երբեք պիտի ըլլայ աւելի ողորմած քան որչափ է այժմ: Տէրօջը քովը Գողգոթայի ողորմութիւն կայ. նա լի է գթութեամբ, նորա աղիքներ կը դալարին մեզի համար, նորա ողորմութիւնը և գթութիւնը մեր վրայ են: Տէրօջը քովը կան Գողգոթայի ողորմութիւններ, որք կը յարմարին ամէն պարագայի: Ահաւասիկ ողորմութիւն որ կ'ընդունի մեղաւորները, որ իրենց նախկին վիճակին կը վերադարձունէ ուխտադրութիւնը, և որ անխախտ կը պահէ հաւատացեալները: Ահաւասիկ ողորմութիւն որ ներում կը շնորհէ մեղաց, որ Աւետարանի առանձն

նաշնորհումները կու տայ ամենուն, և որ կ'օրհնէ աղօթասէր հոգին՝ նորա ակնկալածէն աւելի գերազանց օրհնութիւններով: “Տէրօջը քովը ողորմութիւն կայ,” և նա կը սիրէ յայտնել իւր ողորմութիւնը, ու պատրաստ է մեզ շնորհել զայն: Տէրօջը քովը ողորմութիւն կայ. այս իրողութիւն պարտի քաջալերել թշուառը որ մօտենայ առ նա, այս իրողութիւն կը ցուցնէ երկչոտներուն թէ երբեք հարկ չէ որ ճիգեր ընեն համոզելու զԱստուծոյ որ օրհնէ զիրենք, կը հրաւիրէ ուխտադրութիւնը վերադառնալ նմա, և կը մխիթարէ տառապեալ Գրիստոնեայն իւր բոլոր նեղութեանց և դժուարութեանց մէջ: Յիշեցէք թէ ողորմութիւնը Աստուծոյ նման անհուն և յաւիտենական է: Ողորմութիւնը միշտ մօտ է, և ամէն մեղաւոր կրնայ ստանալ զայն: Ընթերցող, քեզի համար ողորմութիւն կայ, միայն պէտք է որ վնասուես զայն:

ԱՆՍՊԱՌ ԵՒ ԱՆՍՊԱՌԵԼԻ

Հետագայ տողերը առնուած են Ամերիկեան Ֆրանկոֆոնիայի հանգիստէն, և կը հաւատարմէ թէ Գրիստոնեայն այժմու կացութիւնը կ'արդարացունէ անդ արտայայտեալ յուսադրիչ սթիլն:

Աստուծոյ մը գաղափարը մարդու համար բնազդում մը և յայտ յանդիման իմացում մ'է: Այդ գաղափար մարդուն հիմնական և անհրաժեշտ հաւատալեաց կարգէն է: Մարդ էաւորապէս կրօնասէր էակ մ'է, և պարտի երկրպագութիւն մատուցանել բարձրեալ էակի մը: Աստուծոյ մը գաղափարը հիմն է մարդկային բոլոր ծանօթութեանց: Արդարեւ, չափազանցութիւն չէ ըսել թէ մարդ չկրնար երբեք խորհիլ՝ առանց խորհելու Աստուծոյ վրայ: Յորչափ մարդկային բնութիւնը էականապէս կը մնայ ինչ որ է, ապահովապէս կրնանք բոլորովին անկարելի համարիլ որ մարդիկ առհասարակ անաստուածութեան մէջ ընկողմած մնան ընդ երկար: Անհաւատութեան ժամանակամիջոցներն անշուշտ պիտի ունենան իրենց հակադ

դեցութիւնները: Մարդկային միտքը և սիրտը պիտի մերժեն առանց Աստուծոյ և առանց յոյսի մնալ ընդ երկար: Բաց աստի, եթէ մէկ կողմէն պարտինք ընդունիլ թէ կրօնական վաղեմի համոզումներ մեծապէս խախտած են, միւս կողմէն կրնայ ապացուցուիլ թէ Գրիստոնեայնութիւնը երբեք չէ եղած այնչափ աներկիւղ, դործնադան և յարձակողական, որչափ է այս պահուն, և երբեք այսչափ արագաբար չէ յառաջացած աշխարհի նուաճման դործին մէջ: Աշխարհի դէմ մղած իւր կռուոյն մէջ, Գրիստոնեայնութեան ներկայած անվեհեր ճակատը և նորա յարասե յառաջխաղացութիւնը բնաւ ցոյց չեն տար ու է տկարութիւն, ոչ ալ կը դուշակեն ու է աղէտ: Թերեւս գիտութեան և պատմական քննադատութեան զարգացման բերմամբ հարկ ըլլայ եղանակաւորել Սուրբ Գրոց նշկատմամբ մեր ունեցած աւանդական մեկնութիւնները: Թերեւս հարկ ըլլայ նոր ուղղութիւն մը տալ Գրիստոնեական ապացոյցներու, և վերաքննել աստուածաբանական վարդապետութիւններէն մի քանին: սակայն Գրիստոնեայնութեան չափազանց փոյթեումն թշնամիները կամ անոր յոյժ երկչոտ բարեկամները միայն կրնան կարծել թէ ծանրապէս վտանգեալ է այն տեական ազդեցութիւնը զոր Գրիստոնեայնութիւնն ունի մարդոց մտքերուն և խիղճերուն վրայ:

Ոչ նուազ ստոյգ է թէ Գիտութիւնը կանգ պիտի առնու աստ, և թէ ևս քան զէս ձեռնտու պիտի ըլլայ մեղմելու աղքատաց դժնդակ կացութիւնը, և պիտի նպաստէ ամէն կարգի մարդոց բարեկեցութեան և հանգստեան: Գիտութիւնն երբեք պիտի չլուծէ տիեզերքին առեղծուածը, ոչ ալ, մարդկային սեռին բաղդէն գրեթէ յուսահատ անձանց դուշակածին նման, պիտի կրնայ բնութեան և մարդկութեան վերադարձունել այն փառքը և յոյսը, այն դաշտնիքը և ուրախութիւնը, զորս անաստուածութիւնը բոլորովին ի չիք կը դարձունէ: Սակայն ապագայ

լաւագոյն ժամանակաց մէջ, որոց դա-
լուստը գիտութիւնը կը փութացունէ,
նոյն ինքն գիտութիւնը պիտի լինի կը-
րօնից զօրեղագոյն աջակիցը՝ մարդկա-
յին սեռն ևս առաւել բարձրացունե-
լու և ներշնչելու գործին մէջ։ Կրօնի
մասին արդէն յայտնած եմ իմ համո-
զումն թէ անկորնչելի է այն, և երբեք
պիտի չլորուսանէ այն գերակայութիւն
զոր ունի զմարդ շարժող և կանոնաւո-
րող մեծ զօրութեանց մէջ։ Կրնանք
գուշակել թէ կրօնն ի յայտ պիտի
բերէ նոր զօրութիւններ և յարմարու-
թեամբ՝ դժուարեցողութիւն նոր զտանդ-
ներ և լեցունելու նոր պէտքեր որք
կրնան յերևան դալ ապագային մէջ։
Քրիստոնէութիւնը մի և նոյն ատեն թէ՛
արմատական և թէ՛ պահպանողական
է, թէ՛ յառաջդիմական և թէ՛ չափա-
ւորիչ։ Խթան մը, սանձ մը և առաջ-
նորդ մ'է միանգամայն։ Քրիստոնէութիւնը
ոչ միայն չսպառնի, այլ ունի
մշտնջենական երիտասարդութիւն մը, և
այնպիսի ոյժեր, որք դեռ չեն կատա-
րելագէտ փորձուած։ Քրիստոնէութիւն-
ը գիտակ է թէ երբ կը խոստանայ
անպայման բարեկարգութիւն և յա-
ռաջդիմութիւն, ունի իւր մէջ զայդ-
խոստում կատարելու բաւական ոյժ և
զօրութիւն։

ՍԻՆԱ, ԹԱՅՈՐ, ԳՈՂԳՈԹԱ
(Նճարագրութիւն)

1. Գոռ Սինայի վեհ ի բարձունս
Նուաղ աչքս մինչ կ'ուղղեմ,
Ուր գայ ի տես էջն Արարչին՝
Ի յերեւոյթ ինչ վսեմ,
Ի պահանջել զկիրառումն
Իւր օրինաց սուրբ արդար,
Կ'առաքելի հոգիս յայնժամ
Եւ գողայ սիրտս վշտահար։
2. Յափշտակեալ մըտք կ'ելլեմ,
Մինչ Թաւօրին դառն ի վեր՝
Ոյր գագաթան վերայ գոռոզ,
Պարզի տեսիլ լուսերեր։
Ակնախաղ ի յայն լոյս պերճ,
Իսկոյն, խաւար մահաբոյր
Ձիւմ տեսութեան պատէ զայեր,
Որպէս սեաւ իմն վարագոյր։
3. Այլ մինչ քայլեւք թեթեւ փութամ,
Ի յանձկալին Գողգոթայ։
Ի դէմս Փրկչիս տեսնեմ վառի
Աստուածութիւն մշտակայ։
Դէմք, յոր վերայ ճշմարտութեան,
Գեղոյ, չնորհաց նշոյլք յար
Փայլին, եւ որք վանեն ի բաց
Ահ, վահ, երկիւղ և խաւար։
4. Սիրեմ կենալ ի յայս վայր ես,
Սիրեմ յառի միշտ ի իմաց։
Սիրեմ ձգել եւ բեռ մեղացս
Պատուանդանին ընդ առաջ։
Ո՛վ Գողգոթայ, վայր փառելի,
Յաջա իմ երկինք մ'ես յերկրի։
Երկինք մ'այո՛, որով եւեթ
Վշտացելոյս սիրտ բերկրի։

Արաբկիր ԾԱՅՈՐԱՆԵՍ Մ. ՍԻՆԱԿԱՆԵՍ

ՈՒՆԿՆԴԻՐՔ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻ
[Խմբագրական]
4.

Ունկնդրաց մի այլ կարգը, որոյ վերաբեր-
եալը չեն սակաւաթիւ, կը բաղկանայ անոնցմէ
որոնք այլ չեն պարզաճեցունել զճարտութիւնն։

Մեր յիշած ունկնդրաց այլ ևս այլ կարգե-
րուն մէջ կը տեսնուի տեսակ մը յառաջդի-
մութիւն։ Քննադատ ունկնդիրը իրապէս երբեք
բան մը չլսեր։ Քննադատ ունկնդիրը մտիկ
կ'ընէ մի միայն մերժելու կամ թերութիւն
գտնելու նպատակաւ։ Ղրօսանք փնտռող
ունկնդիրը հաճութեամբ կ'ընդունի ինչ որ
կը լսէ, բայց կը գնահատէ միայն քարոզչին
ճարտարիւստութիւնը որով ճշմարտութիւնը
զընթացայացուր։ Ունկնդիրը որոյ վրայ այսօր
պիտի խօսինք, աւելի յառաջ կ'երթայ, եւ կը
ճանչէ քարոզչին բարոյական եւ հոգեւոր դա-
սերուն կարեւորութիւնը, եւ կը յայտարարէ
թէ պէտք է որ անոնց ուշ տայ եւ հնազան-
դի։ . . . Իւր դրացին։

Ճշմարտութիւնն այլոց պատշաճեցունելու
այս հակամիտութիւն յոյժ ուշագրաւ է, եւ
միշտ գոյութիւն ունեցած է։ Նախնի մար-
գարէն անգամ մը քարոզ մը խօսեցաւ միակ
ունկնդրի մը։ Քարոզեց այդ անհատին
մէկ ստակալի մեղքին դէմ։ Սակայն ունկնդիր
արքայն չկարծեց թէ քարոզն իրեն ուղղեալ
էր, մինչեւ որ մարգարէն բացորոշապէս ը-
սաւ, «Այ մարդը դուն ես»։ Արդի Նախնի-
ներէն բազմաց խօսքերը կ'ընդունուին դրե-
թէ նոյն կերպով։ Քարոզիչ մը կը պատրաս-
տէ քարոզ մը ընդդէմ զրպարտութեան եւ
զայս վատահամբաւելու մեղսալից ունա-
կութեան՝ ի մտի ունենալով իւր ժողո-
վրդեան վերաբերող երկու անձինք, որք
առեւտուրի մէջ մրցակից են իրարու։
Պաշտամունքէն յետոյ Թիւ 1 կ'ըսէ իւր ըն-
տանեաց, «Մեր քարոզիչ այսօր լաւ խրատ
մը տուաւ մեր դրացիին»։ Քարոզի միջոցին
մի քանի անգամ նորա վրայ նայեցայ, բայց
նա այնչափ պինդ երես ունի որ երբեք
չկարմրեցաւ։ Թիւ 2 եւս բարեկամ մը հետ
տուն վերադարձած միջոցին կը յայտարարէ
նմա։ «Այս օրուան քարոզն ընտիր քարոզ
մ'էր, եւ իմ մրցակցիս շատ լաւ կը յարմա-
րէր։ Եթէ ես անոր տեղն ըլլայի, կամ խո-
նարս խոստովանութիւն մը կ'ընէի ժողո-
վրդեան առջեւ, եւ կամ եկեղեցիէն հեռու
կը պահէի ինքզինքս եւ այսպէս ոչ եւս կը
լսէի ինձ ուղղեալ այդ կերպ քարոզներ։

Դժուար չէ գտնել այս հակամիտութեան
պատճառները։ Այս տրամադրութիւն մասամբ
վերագրելի է բարոյական երկչոտութեան։
Մանկութեան ժամանակ, անգամ մը երբ կը
խաղայի ինձմէ աւելի տարեց երկու ընկեր-
ներու հետ, մօտակայ քաղաքէն եկող եւ
գեղեցկապէս հագուած տղայ մը, իւր ժամա-
ցոյցի շղթայն ճօճելով եւ դաւադանը շար-
ժելով, անցաւ մեր քովէն։ Ամէնքս ալ կան-
չեցինք զնա իւր ցուցամուրութեան յարմար
հեղինական անուանելով, եւ յայնժամ նա ետ
դարձաւ, եւ հարցուց թէ ո՞վ էր զինք կան-
չողը։ Ընկերներս ցոյց տուին զիս, եւ վասն
որոյ ընդունեցի ապտակ մը, որուն նոքա
աւելի արժանի էին, վասն զի տարիքով ինձմէ
աւելի մեծ էին։ Ինչպէս որ իմ խաղընկերներս
վախցան խոստովանելու իրենց ըրածը, նոյն-
պէս ալ շատերը կ'երկնչին իրենց խոճէն,
եւ քոյր կու տան ուրիշներ, որք թերեւս ի-
րենցմէ նուազ յանցաւոր են, իրեւ արժանի
քարոզչին հարուածներուն։ Մարդ պիտի
ապրի իւր անձին հետ, եւ այս կենսակցութիւն
անհանդուրժելի կը լինէր, եթէ նա հարկա-

դրուէր արհամարհել եւ դատաւարտել իւր
անձը։ Եւ ուստի անտես կ'ընէ իւր թերու-
թիւնները։ Յաւանքով պիտի լինէր նմա հաւա-
տալ թէ ինք գործած է չարութիւն մը, եւ թէ
այլոց հետ իւր ունեցած գեղարուեստանց մէջ
յանցանքն իւր կողմն է, եւ ուստի կը խորշի
այսպէս հաւատալէ, ինչպէս կը խորշի ահուայ
մը հանել տալու ցաւէն։

Ճշմարտութիւնն այլոց պատշաճեցունել
զիւրին է մանաւանդ այնու զի այն մեղքեր,
որոց դէմ կը քարոզուի, շատ անգամ են աւելի
ներքին շարժառիթներէ բղխած մեղքեր քան
թէ գործնական մեղքեր։ Ինձ ծանօթ Ամերի-
կացի երէց մը իւր ժողովրդեան մէջ ունէր մէկ
երկու գինեւաճառներ, եւ նա մեղանչական
համարելով զայդ տուրեւան՝ բացորոշապէս
անոր դէմ խօսեցաւ իւր քարոզներուն մէջ։
Կարելի չէր տարակուսիլ թէ քարոզչին խօս-
քերը որո՞ց ուղղուած էին, եւ ուստի գինե-
վաճառք թողուցին նորա եկեղեցին, եւ դա-
ցին ուրիշ եկեղեցի մը, ուր կը կարծէին թէ
պիտի չլսէին այդ տեսակ քարոզներ։ Սա-
կայն եթէ քարոզչին հրապարակաւ դատա-
պարտած մեղքն է ապերախտութիւն, բիրտ
վարմունք ընտանեաց մէջ, կծծութիւն, կամ
ասոնց նման ո եւ է թերութիւն, մարդ զիւ-
րաւ կրնայ գտնել ինքզինք արգարացունող
պատճառներ։ Նա կրնայ համոզել ինքզինք
թէ շատ քիչ բաներ ընդունած է, որոց հա-
մար կ'արժէ երախտագէտ լինել։ Թէ իւր որ-
դիք արժան եղած յարգանք չեն վարուի
իւր հետ, եւ թէ այդ պատճառաւ, հարկ
կ'ըլլայ որ խստութեամբ վարուի նոցա հետ։
Եւ թէ իւր բոլոր դրամը հարկաւոր է իւր
ընտանեկան ծախուց, կամ իւր գործը ըն-
դարձակելու համար, այնպէս որ իրապէս
չկրնար աւելի ստակ տալ կրօնական կամ
բարեսիրական նպատակաց համար։ Քարոզիչը
հաւատարմաբար կը պարզէ նորա մեղքերը,
բայց նորա աչքեր կապուած են հպարտու-
թեան եւ բարոյական երկչոտութեան կրկին
կապերով, եւ նա չտեսներ որ քարոզը կը
պատշաճի իրեն։

Սակայն ոչ մի այսպիսի կապ կ'արգելու զնա
տեսնելէ իւր դրացոյն թերութիւնները։ Երբ
կը նայի անոնց վրայ, փոխանակ կապ գործա-
ծելու, խոշորացոյց մը կը բռնէ իւր աչքին առ-
ջեւ։ Իւր հպարտութիւնը կը մղէ զինքն չա-
փազանցել այդ թերութիւններ, վասն զի մարդ
միայն բաղդատապէս կրնայ լինել կատարեալ,
եւ եթէ այլք ունին այնպիսի թերութիւններ
որոցմէ մենք զերծ ենք, բաղդատութիւն մը մեր
եւ նոցա միջեւ պիտի ցուցնէ մեր գերազան-
ցութիւնը։ Եւ կարծեմ թէ ամէնքս ալ պար-
տինք խոստովանիլ որ մարդկային ընդութեան
մէջ կայ տեսակ մը ընդարդոյ չարակամու-
թիւն։ Երբ երկու մարդիկ կուրի բռնուելով
կը ջանան զիրար ծեծել, կը տեսնենք թէ իս-
կոյն դատարկապորտներու ամբոխ մը կը
խանուի նոցա շուրջ։ Հանդիսատեսը բռնն
հետաքրքրութեամբ կը դիտեն կռիւը, եւ
մերթ ընդ մերթ իրենց չորս կողմը կը նա-
յին յուսալով որ ոստիկանք վրայ պիտի չհաս-
նին կռուոյն աւարտելէն առաջ։ Բարեկիրթ
անձինք, թէպէտ կը խորշին այսպիսի անաս-
նական հաճոյք մը, սակայն անյագութեամբ
ունկն կը դնեն խօսակցութեանց, յորս ան-
հատի մը բարի անուան վրայ կը տեղան հար-
ուածներ աւելի աղետաբեր քան մարդու մը
մարմնոյն տրուած հարուածներ։ Եւ նոյն
հակամիտութեան բերմամբ մարդ հաճոյք կը
զգայ այն քարոզչին որ կը հարուածէ իւր
դրացիին մեղքը, բայց չդպչի իւր մեղքին։
Եթէ բարեախրական գործոց մէջ նա առատա-

ձեռն կը համարի ինքզինք, կ'ուզէ որ քարոզիչը դատապարտէ իւր դրացւոյն կոծութիւնը. եթէ կը կարծէ որ քաղցրաբարոյ հայր մ'է ինք, պիտի ուզէր որ եկեղեցւոյն նուիրականութիւնը չարդիւնէր զինքն ծափ դարնելէ, յորժամ քարոզիչը հրաշունչ ճարտարխօսութեամբ կը յանդիմանէ ուրիշ ծնողաց խըստութիւնները:

Արդ, կ'ուզենք երկու գիտողութիւն ընել այս ունկնդրաց վրայ, որք կը մերժեն տեսնել ճշմարտութեան կիրառութիւնն իրենց անձերուն նկատմամբ:

1. Այսպիսեաց վարմունքը ցոյց կու տայ վատաստութիւն. կառավարութիւնը երբեմն ներում կը չնորհեն չարագործաց խումբին վերաբերեալ այն անհատին, որ ապացոյցներ յառաջ բերելով կը մատնէ իւր մեղսակիցները, բայց ամէն ոք անարդարօք կը նայի նորա վրայ: Եթէ նա իւր խղճէն յանդիմանուելով խոտտովանէր իւր յանցանքը, եւ կրէր պատիժ, այդու ըրած պիտի ըլլար իւր յանցանաց լաւագոյն փոխարինութիւնը: Սակայն եթէ առանց զղջալու, պարզապէս ինքզինք իւր արժանաւոր պատիժէն ազատելու համար, յառաջ կը բերէ այնպիսի ապացոյցներ, որոց միջոցաւ այլք կը դատապարտուին, այդու ցոյց կու տայ թէ ստորին մարդ մ'է ինք, եւ թէպէտ դատաւորք կը գործածեն զնա, բայց մի եւ նոյնատեն կը գարշին անկէ: Սակայն ո՞չ ապաքէն տեսակաւ այս անձին ցոյց տուած ոգւոյն նման, թէպէտ ի հարկէ աստիճանաւ յոյժ տարբեր, ոգի մը կը ցուցնէ այն ունկնդիր որոյ վրայ կը խօսինք: Մեր կարծեաց դատաստանին առջեւ կը կու չենք մեր ծանօթները եւ դրացիները, եւ կը դատապարտենք զայնս՝ յայտարարելով թէ տէր են այն մեղաց որոց զէմ քարոզուեցաւ, սակայն չենք դատապարտեր մեր անձերը: Վեհանքնութիւնը կը պահանջէ որ կրենք մեր բաժինը ո եւ է անհաճոյ բռնի մէջ, ինչ որ ալ ըլլայ այն, աշխատութիւն, վտանգ, ծախք, կամ յանդիմանութիւն: Ներկայ պարագային մէջ մեր դրացիները եւ մենք միասնաբար մեղանշած ենք Աստուծոյ եւ մեր ընկերաբարձներուն դէմ, եւ երբ մեր այս մեղքերուն դէմ կը քարոզուի բեմէն, պարտինք միասնաբար խոտտովանիլ եւ զղջալ: Սակայն ոչ միայն չենք ուզեր ընդունիլ այդ յանդիմանութենէն մեղի ինկած բաժինը, այլ մեր մտքով կը դատապարտենք ուրիշներն՝ իրենց բաժինը չընդունելուն համար: Որչափ աւելի վեհանքն վարմունք մը ցոյց կու տան նոքա որք հակառակ ծայրն երթալով, կը դատապարտեն իրենց անձերը, բայց ազնուութեամբ յառաջ կը բերեն արդարացուցիչ պատճառներ իրենց բարեկամաց համար:

2. Այսօրինակ վարմունք յիմարական է: Այս ընթացք ունեցող մարդիկ կը նմանին անմիտ ջալաւին, որ աւաղին մէջ կը թաղէ իւր դուռն եւ կը կարծէ թէ ապահով է: Չենք կրնար անհետացուցնել մեր մեղքեր՝ զայնս տեսնելը մերժելով: Ոչ ոք պարտական է ինքզինք դատապարտելու իւր չգործած թերութեանց համար: Իրաւունք չունինք այդպէս ընելու, վասն զի պարտինք արդարութիւն ընել ոչ միայն ուրիշներուն, այլ մեր անձերուն եւս: Սակայն եթէ ունինք թերութիւններ, մենք աւելի փութկոտ լինելու ենք զայնս զիտնալու՝ քան որչափ ամենէն հաւատարիմ քարոզիչը կրնայ լինիլ՝ զայնս մեղ ցոյց տալու մէջ: Նոր սկսող հիւանդութիւն մը ունեցող ոք կ'ուզէ ճանչել զայդ հիւանդութիւն որպէս զի կարենայ դարմանել զայն: Հաւատարիմ բժիշկը պիտի ուզէ ծանուցա-

նել նմա հիւանդութեան բնութիւնը, սակայն հիւանդին չափն է որ վտանգեալ է եւ ոչ թէ բժիշկինը: Եւ մեր մեղքերն ու թերութիւնները, թէպէտ յիշատակն ուրիշներ եւս, զլսաւորապէս կը վնասեն մեր անձերը: Պարտինք փութկոտ լինել զայն զիտնալու, որպէս զի կարենանք ուղղել զայնս, վասն զի որչափ անի վտա ունակութիւն մը, այնչափ դժուար կը լինի զայն ուղղելը: Պարտինք բաղձալ տեղեակ լինել մեր թերութեանց, որպէս զի կարենանք Աստուծոյ ներում գտնել անոնց համար, եւ որպէս զի չներուած մեղքերու բեռ մը չտանինք մեր հետ հանդերձեալ աշխարհը: Երբ Յիսուս Նազովրեցին անցնի մեր քովէն, չդատապարտենք մեղաց բորոտութենէն վարակեալ ուրիշ անձեր՝ մաքրութեամբ համար Նմա չաղաղակեցուն համար, մինչ չենք տեսներ թէ մենք եւս կը տառապինք նոյն սոսկալի ախտէն:

ԱՆԳՂՈՅ ՍՊԱՌՆԱՅՈՂ ԻՐԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳԸ
(Մատենէն՝ Մէլիքէն)

Նախապէս մենք (Անգղիացիքս) էինք աշխարհի մեծագոյն տարազգործները, եւ աշխարհի մեծագոյն մատակարարները եւ գործարանատէրները: Աշխարհի արտադրութիւններն առ հասարակ կու գային Անգղիական նաւահանգիստներ, եւ Անգղիական նաւահանգիստներէ կը զրկուէին այլ եւ այլ հրապարակներ: Այս ամէնը մեծապէս փոխուած է այժմ: Հաւանօրէն սոյն փոփոխութիւն առաւել ակներեւ է մեր փոխադրական վաճառականութեան քան մեր տարազգործական վաճառականութեան մէջ: Քրտան տարի յառաջ, Եւրոպայի մէջ սպառած կամ ձեռակերտուած բոլոր մետաքսը Անգղիա կը բերուէր Արեւելքէն, մեծաւ մասամբ նախնական վիճակի մէջ, եւ անտի կը բաշխուէր ցամաքային Եւրոպայի գործարաններուն: Հակառակ սա իրողութեան թէ մետաքսի սպառումը աճած է յԵւրոպա, այլ եւ այլ երկիրներ փոխադրուելու համար յԱնգղիա եկած մետաքսը միայն մէկ ութերորդն է մետաքսի այն քանակութեան որ կը ներածուէր յԱնգղիա՝ տասներկու տարի առաջ: Մետաքսը լոկ մէկ օրինակ մ'է Արեւելեան արտադրութեանց: Կը տեսնենք թէ Ամերիկեան արտադրութիւնը եւս որք յառաջագոյն Անգղիա կու գային բաշխուելու համար այլ եւ այլ երկիրներ, փոխած են իրենց ուղղութիւն: Նոյնը ճշմարիտ է բամբակին, որպէս նաեւ խաճուէին համար որ Պրագիլէն կու գար:

Եւ այս արտադրութեանց տարբեր ուղղութիւն մը առնուլը, ոչ միայն կ'ապացուցանէ թէ կորուսած ենք մեր փոխադրական վաճառականութիւնը, այլ կը ցուցնէ նաեւ թէ Անգղիոյ տարազգործք թոյլ կու տան որ իրենց ճարտարութեանց վերաբերեալ նախնական նիւթեր զրկուին ուղղակի իրենց մրցակիցներուն՝ ի ցամաքային Եւրոպա: Այս իրողութիւն կը ցուցնէ նաեւ թէ Անգղիացիք կը դադրին աշխարհի մեծագոյն տարազգործները լինելէ, եւ այս պաշտօն կ'անցնի Պելճիոյ, Գաղիոյ, Գերմանիոյ եւ մինչեւ իսկ Փորթուգալի եւ Սպանիոյ: Տարազգործութեանց բաղձին արագաբար վիճակակից կ'ըլլան առեւտրական աւելի խառն եւ կնճոռ գործառնութիւններ, որք վաճառականութեան օժանդակներն են: Զոր օրինակ, զրամական գործառնութիւնը որոյ սովորական կեդրոնն էր ի Լոնտոն, այժմ փոխադրուած են ի Փարիզ, յԱնլէրս, եւ ի Գերմանիա, զիստուորաբար սա պատճառաւ

որ այն ապրանքներն, որոց հետ կապակցութիւն ունին սոյն գործառնութիւնը, այժմ կը զրկուին Եւրոպայի ուրիշ երկիրներ, փոխանակ բերուելու Անգղիա եւ անտի բաշխուելու: Անկարելի է հաշուել թէ մեր երկիրը ինչ մեծաքանակ հարստութիւն մը կը կորուսանէ, տուրեւտոյն ուղղութեան սոյն փոփոխութեամբը:

Եւ բաց աստի, ընկերական եւ դրամական յեղափոխութիւն մը եւս անձայն կերպով յառաջ կ'ընթանայ: Մի քանի անձանց եկամուտները յանչափ աճած են, սակայն առ հասարակ մեծ եկամուտներ նուաղելու վրայ են, եւ անոնց յաջորդած են մեծ թուով նուաղագոյն հասոյթներ, ի բաց առեալ մի քանի Անգղիացիներ որք բարեբաղդութիւն ունեցած են տէր լինելու մեծ քաղաքներու մէջ ընդարձակ կալուածներու: Ծարդ գոյութիւն ունեցող անաղին հասոյթներու մեծ մասը կը վերաբերի օտարազգիներու, որք զիջած են իրենց հարստութիւն այս երկրին մէջ: Լոնտոնի առեւտրական մեծ տուններուն մէջ քիչեր կան որք չեն կրեր օտարազգիի մը անունը, եւ անոնց մեծ մասը կը վերաբերին Արեւելեան այն ձեռներէց, գործունեայ, եւ կարող ազգին որ չունի իրեն համար յատուկ կառավարութիւն մը, եւ որոյ անդամք գրեթէ ամէն վարկեան կրնան փոխել իրենց հպատակութիւնը եւ փոխադրել իրենց ստացուածքը մէկ երկրէն միւսը: Վիճակագրութիւնը արդարեւ կը ցուցնեն թէ մեր երկրին հարստութեան համագումարը չնուազիր. բայց երբ խնդրը մօտէն քննենք պիտի տեսնենք թէ գոհացուցիչ բան մը չունի այս պարագայ: Անհաճոյ իրողութիւնը սա է որ թէեւ բնակչաց թիւը յոյժ արագաբար կ'աճի, սակայն երկրին հարստութիւնը չաճիր նոյն համեմատութեամբ: Երկրի մը ոյժը կը կայանայ ոչ թէ նորա բացարձակ հարստութեան, այլ նորա համեմատական հարստութեան մէջ, եւ Անգղիոյ համեմատական հարստութիւնը բաղադրամբ իւր բաղմամարդութեան, եւ բաղդատմամբ ուրիշ երկրաց հարստութեան աճման հետ, տակաւ կը նուազի:

Դրամական տաքնապին վտանգը մեր երկրին իրական վտանգն է: Եթէ մեր հարստութիւնը անհետանայ, ոչ մեր բերդեր, ոչ մեր բանակներ եւ ոչ մեր տորմիզներ կրնան պահուիլ լաւ վիճակի մէջ, մեր գաղութականութեանց վաճառականութիւնը մեղմէ պիտի անցնի ուրիշին, եւ մեր ստացուածքները պահպանելու միջոցներէն զուրկ պիտի լինինք: Թերեւս կարծուի թէ յոռետեսութեամբ կը չափազանցենք իրաց իսկական վիճակը: Երանի՜ թէ այդպէս ըլլար, եւ ես ուրախութեամբ պիտի տեսնէի իմ տարակոյսներուս եւ կասկածներուս փարատիւլ: Եթէ իմ գիտողութիւններս ճիշդ են, արդարեւ կ'արժէ որ Անգղիացիք սակաւ ինչ գործածեն իրենց յատուկ եղած կորովեւ արգիլելու այն անկումը որ կը թուի սպառնալ իրենց երկրին: Թէեւ օրէնքներ եւ օրէնադիրներ կարելի է կրնան քիչ մը բան ընել այս մասին, սակայն յոյժ աննշան բան մը պիտի լինի նոքա կատարածը: Անհատներու եւ ընկերութեանց կորովը, ձեռներէցութիւնն եւ բուռն ճիգերն են այն միջոցն որով հնար է զիջել հարստութիւն:

ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ ՄԸ

Պատրաստամտութիւն, մարդասիրութիւն եւ առատաձեռնութիւն են երեք ընտիր յատկութիւններ որ դուռն ուրեք կը միանան

մէկ անձի վրայ, բայց Չըւ Եւրոպէական անուն թերթը կը յիշէ այսպիսի պարագայ մը, որոյ մանրամասնութիւնները կարողաւ հաճոյք պիտի պատճառէ ամէն բարի մարդոց:

Երբութեանէ եւ ծանր աշխատութեանէ տըկարացեալ կին մը, մտաւ Նիւ Եորքի թըրամուէյի կառքերէն մին: Կազմ ի կողմ գընաց նստաւ նստարանի մը վրայ, եւ կառքին տախտակամածին վրայ դնելով իւր ծըրար, սկսաւ խուզարկել իւր գրպանը կառքին վարձքը վճարելու համար: Բաւական երկար ատեն որոնումը չարունակելէ վերջ, հանեց տուարի մը քառորդը, եւ զայն տուաւ կառաց վարիչին, որ նորա գողգողուն ձեռքին մէջ գրաւ ստակին աւելորդը: Սակայն կինը դեռ զայն իւր գրպանը չդրած, զրամներէն մին տախտակամածին վրայ ինկաւ եւ կորսուեցաւ իւր ոտքին տակ, ձեռքուածի մը մէջ: Ի գուր զայն փնտռելէ վերջ, հէք կինը յուսահատ երեւոյթով մը թողուց որոնումը:

Սեւ հագուստներով զգեստաւորեալ բարձրահասակ անձ մը, այդ կնոջ դիմացը նըստած էր, եւ ուշադրութեամբ կը դիտէր ըզնա, մինչ սա վերստին կը կրթնէր իւր նըստարանին: Մարդը ձեռքը երկնցուց դէպ ի իւր գրպանը, ապա վար ծռելով, այնպէս ձեւացուց թէ կը փնտռէր կորուսեալ դրամը, եւ յանկարծ «Ա՛հ, ահաւասիկ տիկին» ըսելով եւ կարկառելով իւր ձեռքը, տախտակամածին վրայէ առաւ դրամ մը, եւ դրաւ զայն տիկնոջ գոգը: Մարդն իսկոյն կառքէն դուրս ելաւ: Երբ կինը իւր քով կանչեց կառքին վարիչը, եւ ցոյց տալով նմա հինգ տուարնոց ոսկի դրամ մը, ըսաւ թէ արդեօք սխալմամբ տուած էր զայն իրեն: Վարիչը վստահացուց կինը թէ ինք միայն երկու տալմ (1/2 տուար) տուած էր:

Կինը չէր կրնար հասկնալ թէ այս ստակն ինչպէս իւր ձեռքն անցեր էր, սակայն ուղեւորներէն ոմանք կրնային բացատրել զայս: Եւ մինչ նա իւր ձեռքն երեսին տարաւ ծածկելու ուրախութեան արտասուքները ուղեւորներէն մին մըմնջեց նորա ականջին օտարականին անունը: Այս անձ Նիւ Եորքի հանրածանօթ մարդասէրներէն մին է, եւ կը վերաբերի գերդաստանի մը, որ նշանաւոր հանդիսացած է շատ տարիներէ ի վեր, բազմաթիւ բարեսիրական գործերով:

ՀԻՆ ՔԱՂԴԵԱՑԻՈՅ ԿՐՕՆԻՔԸ

Յամի Տետան 1843ի առնները Անգղիացի մեծանուն խուզարկուն, Լէյարտ, ձեռնարկեց հետազոտել այն մեծ հողակոյտներն որք դարերէ ի վեր կեցած են Տիգրիսի ափանց վրայ, յուսալով գտնել մնացորդներ որոցմէ կարենար տեղեկութիւններ ստանալ նախնի Նինուէ քաղաքին նկատմամբ: Ամէն ոք զիտէ թէ Լէյարտ ինչպէս լաւ յաջողութիւն գտաւ իւր ձեռնարկին մէջ: Ինչպէս ի յոյս բերաւ բազմաթիւ չէնքեր եւ պալատներ, այնպէս որ շատ նկատումներով այնչափ ծանօթացանք այս հին օրերու պատմութեան, որչափ ծանօթ ենք արդի քաղաքաց պատմութեան, եւ որոշակի նկարագրուեցաւ այն կեանքը զոր այս ընդ երկար մոռացութեան մէջ թաղեալ հին ժողովուրդը կը վարէր:

Պալատներէն միոյն մէջ գտնուեցան բազմաթիւ փորագրեալ տախտակներ, որք երբ քննուեցան, տեսնուեցաւ թէ մասեր էին գիրքերու: Սակայն մինչ մի քանին Ասորական լեզուով գրուած էին եւ ղիւրաւ կըրնային մեկնուիլ, այլք գրուած էին բոլորո-

վին անծանօթ լեզուով մը: Բայց շատ չանցած շինուեցան նոր քերականութիւններ եւ նոր բառարաններ: սոցա միջոցաւ տեսնուեցաւ թէ այս լեզուն էր Բաղդէացուց նուիրական վաղեմի լեզուն որ ծանօթ էր միայն քուրմերու եւ կը դործածուէր կրօնական պաշտամանց ժամանակ, ինչպէս Լատիներէնը հիմա կը դործածուի Հռոմէականաց պաշտամանց մէջ: Այդ լեզուին ամէն հետքը ջնջուելէն հազարաւոր տարի վերջը, չնորհիւ այս քերականութեանց եւ բառարաններու, կրնանք կարդալ այս գրութիւններ, եւ կըրնանք գիտնալ թէ այս վաղեմի ազգեր ինչ ծանօթութիւններ ունէին կրօնի վրայ:

Կանխագոյն ժամանակաց մէջ, այս ազգի կրօնին զլխաւոր հանգամանքն էր հաւատք դեւերու վրայ, որք, կը կարծէին թէ, կրնային ամէն տեսակ չարիքներ բերել մարդոց վրայ: Եւ շատ նկատումներով նոցա կրօնը էր երկիւղի եւ սարսափի կրօնը մը: Սակայն նոքա կը հաւատային նաեւ երկու էակներու, որք գերագոյն էին քան զամէնը, սոքա էին Նա եւ Էա, որոց վերջինը մասնաւորապէս կը նկատուէր իբրեւ ամենահզօր օգնական եւ պաշտպան մը, վասն զի սա կրնար խորտակել դեւերուն ազդեցութիւնը: Յիշեալ գրութեանց հաւաքածոյին մէջ կան քանի մը յոյժ գեղեցիկ աղօթքներ եւ խորհրդածութիւններ որք կը ցուցնեն կրօնական զօրաւոր գագուց մը: ասոնցմէ մին կը կոչուի «Ապաշխարող սրտին ցաւերը», որոյ թարգմանութիւնն է հետագայն:

«Ով Աստուած իմ, անօրէնութիւններս յոյժ մեծ են, խիստ շատ են իմ մեղքերս: Անօրէնութիւն կը դործեմ, եւ սակայն չեմ գիտեր: Կը մեղանչեմ, եւ սակայն չեմ գիտեր: Անօրէնութեամբ կը սնանի իմ հոգիս, եւ չեմ գիտեր: Մուր չաւիղներու կը հետեւիմ, եւ չեմ գիտեր: Տէրը, իւր սրտին բարկութեամբ զիս բոլորովին չփութեման մէջ ձգած է: Դեռնի վրայ ինկած եմ, եւ ոչ ոք ձեռք կը կարկառէ ինձ: Մուռն եմ, եւ արտասուք կը թափեմ, եւ ոչ ոք իմ ձեռքէս կը բռնէ: Կ'աղաղակեմ, եւ ոչ ոք կը լսէ ինձ: Յոգնած ու ընկճեալ եմ, եւ ոչ ոք կ'աղաղէ զիս: Դեռ ո՞րչափ սպասեմ, Աստուած իմ: Դեռ ո՞րչափ սպասեմ, դիցուհի՛ իմ: Տէր իմ, դուն չես մերժեր քու ծառադ: Փոթորկայոյզ ջուրերու մէջ, եկ'ւր ինձ օգնելու, բռնէ՛ իմ ձեռքէս: Քեզ կը յանձնեմ իմ մեղքերս, զանոնք օրհնութեան փութարկէ: Քեզ կը յանձնեմ իմ անօրէնութիւններս, թող հովը ցրուէ զանոնք: Իմ ամբարշտութիւններս խիստ շատ են, զանոնք պատուէ հանդերձի նման: Աստուած իմ, որ գիտես անծանօթը, իմ մեղքերս եւ թըն անգամ եօթն են, ներէ՛ իմ մեղքերս:»

Թողութիւն եւ ներքին խաղաղութիւն գտնելու համար մեղաւորին մատուցած աղերսը նոյնն է ամէն դարուց մէջ: Նախ եւ Էաի երկրպագուին ջերմեանդ աղօթքին մէջ գրեթէ չլայ խորհուրդ մը, որուն համապատասխանող բացատրութիւն մը չգտնուի ապաշխարութեան սաղմոսներուն մէջ: Ո՞րչափ բան յայտնուեցաւ այս անձանց որք մուծին մէջ կը խարխալէին ճշմարտութիւնը գտնելու համար: Իրենց ապաշխարութեան այս բուռն արտայայտութիւններէն եւ անկեղծ խոստովանութիւններէն վերջ, արդեօք սոքա գտան այն խաղաղութիւնը, զոր կը խնդրէին իրենց ծանօթ եղող աստուածներէն: Աստուած միայն չոր գիտէ անծանօթը, կրնայ պատասխանել այս հարցմանց:

ԵՐԿՈՒ ՊԻԹՈՆՆԵՐՈՒ ՅԱՐԱԿՈՒՄԸ ՅՈՒՂԻ ՄԸ ՎՐԱՅ

Հարաւային Ափրիկէի մէջ ի Նաթալ հրատարակեալ թերթէ մը առնուած է հետագայն:

Կը տեղեկագրուի թէ անցեալ Կիրակի յոյժ ուշադրաւ տեսարան մը տեղի ունեցեր է Թէյպըլ լեռան շրջակայները: Տասներկու կովերէ եւ ծեր ցուլէ մը բաղկացեալ արջառոց խումբ մը կ'արածէր լեռան տափարակ գահաւանդներէն միոյն վրայ, որոյ երեք կողմը պատեալ է գահավէժ ձորերէ, եւ ուրոյ լեռան մօտաւորագոյն եղող կողմը կը գտնուէին թաւուտ մացառներ: Արջառոց յանկարծական բառաչիւնը գրաւեց ուշադրութիւնը լեռան բարձրերը գտնուող մի քանի բնիկներու, որք նայելով տեսան երկու ահագին պիւթոններ (տեսակ մը վիթխարի օձ): Սողունները մացառուտէն դուրս կ'ենէին եւ կը յառաջանային դէպ ի արջառներուն կողմը, մինչ այս վերջիններն եւս իրարու մօտ գալով կը կաղմէին ամբողջ խումբ մը իրենց գլուխն ունենալով ցուլը: Յորչափ պիւթոնները մօտեցան՝ այնչափ ալ անասունները տակաւ առ տակաւ հտ գացին, մինչեւ որ կեցան սոսկալի գահավէժի մը վրայ ցցուած փոքր տեղոյ մը վրայ: Յայնժամ արջառք յանկարծական յարձակում մը ըրին օձերուն վրայ, սակայն միայն մէկ երինջ կրցաւ փախչիլ: Մնացեալ արջառք յոյժ ուղորմ եղանակաւ բառաչելով, մի առ մի ինկան գահավէժէն վար, մինչեւ որ միայն ցուլը մնաց: Այս վերջինը յանկարծ յարձակեցաւ մեծագոյն օձին վրայ, եւ հարուածով մը առաւ զայն իւր եղջիւրներուն վրայ, սակայն երկրորդ օձը գալարելով ինքզինք ցուլին շուրջը, եւ իւր պոչը փաթթելով մեծ քարի մը վրայ՝ սկսաւ ճնշել հէք կենդանին, որ սրտաշարժ բառաչներ արձակելով բուռն ճիգեր կ'ընէր ինքզինք ազատելու: Պիւթոնին պոչը քակուեցաւ քարին վրայէն, սակայն մեծագոյն օձը, որ ինքզինք ազատած էր ցուլին եղջիւրներէն, փաթթելով իւր պոչը միւս օձին հակառակ կողմը գտնուող քարի մը շուրջը, յարձակեցաւ ցուլին վրայ եւ ինքզինք գալարելով անոր շուրջը, սկսաւ ճմլել զայն: Միւս պիւթոնը յաջողեցաւ վերստանալ իւր նախկին դիրքը, եւ ցուլը իրապէս օղին մէջ բարձրացեալ մնաց երկու օձերուն մէջ տեղը: Ամբողջ տեսարանը սոսկալի յաղթական կամարի մը երեւոյթէն անէր: Յայնժամ էր թէ օձերը յաղթահարելու վրայ էին եղկելի կենդանին, որմէ առատ արիւն կը հոսէր, սակայն այս վերջնոյն ըրած մի յանկարծական ճիգը հարկադրեց օձերը թող տալ քարերը զորս բռնած էին իրենց պոչերով, եւ երեքն եւս գլորեցան գահավէժէն վար ձորին մէջ: Կովերը բոլորն ալ մեռած կը կենային ձորին մէջ առաջին գահաւանդին վրայ: Սակայն ցուլը եւ պիւթոնը ինկան գահաւանդէ գահաւանդ եւ գտնուեցան իրենց կուռոյ վայրէն 400 ոտք վարը: Յուլին մէն մի անգամը բոլորովին ջախջախուած էր, եւ օձերը ծանրապէս վիրաւորուած էին, մեծագոյնին ողը ինը տեղերէ կտրած լինելով: Պիւթոնները ժայռերու մէջ բնակող տեսակէն էին: արու եւ էդ էին: առաջնոյն երկայնութիւնն էր 40 ոտք 3 մատնաչափ եւ երկրորդինը 36 ոտք 9 1/2 մատնաչափ:

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ

ՀԱՅՐ ԲՆԱԿԱՆ ԻՍՄԱՍՍԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ (Շար. «Աւետիք»-է 6 Դեմբ. Լ. 4-րդ) Արդ՝ յանձին Նեւտոնի կը տեսնեմք հրա-

չակերտ մը հանճարոյ եւ տաղանդի, կայծ մը՝ ցայտեալ յանհուն իմաստութեանէ Յաւիտեանականին, մարդ մը՝ յորոյ ռեզոնանս դոգմայն Սրարիչն փչեց շունչ կենդանութեան քանակաւ աւելի քան զոր սովոր է փչել հասարակ հոգաբանգութեան մէջ, որպէս զի այս մեծիմաստ զիտուն կարենար վարել յաջողակութեամբ նոյն Սրարիչն նմա յանձնութեան վստահ պաշտօնը, որ էր ոչ թէ Փրկչի մը զիւտով հարեած վրանագործ Տարսնոցը նման քակել զխորհուրդս եւ գերել զամենայն միտս ի հնազանդութիւն Գրիստոսի քարոզելով հեթանոս աշխարհի մէջ զխաչեցեան Գրիստոս, կամ խիղախ Բարեկարգչին պէս պատուել Սուրբ Գրոց վրայ ձգուած թանձր քօղը, միանգամ ընդ միշտ թօթափելով Պապականութեան ծանրակիր լուծն ի Գերմանիա, այլ թափանցել նիւթական աշխարհի անհամար դադոնիքներէն զմանս, զիտելով կորովաբար աչօք պարզ երեւոյթներ ի բնութեան եւ լինելով ի խօյզ եւ ի խնդիր այդ երեւոյթներ յառաջ բերող թագուն պատճառաց։ Այս երեք քաջուսումն մասնադէտներ՝ Պօղոս, Լուտեր եւ Նեւտոն, որք իրեւ փայլուն ընթացաւորներ զուրս կուգան Աստուծոյ հիմնած համալսարանէն, չեն ընտրել մի եւ նոյն մասնաճիւղ, այլ այդ սըրքազան հաստատութեան մէջ Պօղոս եւ Լուտեր կ'ուսանին միայն զՅայտնութիւն, Նեւտոն կ'ուսանի միայն զԲնութիւն։ Նոքա երկուքին կ'ուսումնասիրեն Սուրբ Գրքը, իսկ սա կը պրպտէ բնական երեւոյթներ։ Ի տես լուսոյ պայծառ քան զլոյս արեգակնայն եւ ի լուր սարսուռ եւ արհաւիրք ազդող սա աստուածային հարցման. «Սաւուղ, Սաւուղ զի՞ հալածես զիս, խիստ է քեզ ընդդէմ խթանի աքացել»։ Պօղոս զարհուրանօք «Տէ՛ր, զիս զի՞նչ կ'ամիս առնել» պատասխանելով՝ կը յայտնէ իւր հնազանդութիւն Աստուծոյ կամայն եւ կը մտնայ յասպարէզ իրեն համար հանդերձեալ փառաւոր կոչման մը։ Այսպէս ի ճանապարհին դէպ ի Դամասկոս յանակնկալօք Պօղոսի հանդիպող գերբնական երեւոյթ մը կ'ընէ զնա պատմական հոյակապ եւ սխալի անձնաւորութիւններէն մին, որ կը փոխէ ազգաց ճակատագիրը, այցելելով իւր միսինարական պաշտօնավարութեան շրջանի մէջ յԱսիա եւ յԵւրոպա բազմաթիւ քաղաքներ, քարոզելու համար ազդատ Նազովրեցոյն հարստացուցիչ Աւետարանը, Հրէից դայթակղութիւն եւ հեթանոսացի յիմարութիւն, եւ ռմբակոծելով ու զիր եւ տար առնելով ազգային դարաւոր նախապաշարմանց եւ մոլար կարծեաց ամբողջական զղեակներ։ Մարտինոս Լուտեր, զիւղացի աղքատ հանքագործի մը որդի, որ մը ի քսանամեայ հասակի, Էրֆուրթի համալսարանի մատենադարանը մտնելով՝ այս ու այն գիրք կը բանայ հեղինակաց անուններ կարդալու համար։ Ի մէջ այլոց պատահմամբ ձեռք կ'առնու անծանօթ եւ հազուադիւր գիրք մը, Աստուածաշունչ մը։ Սիրտը կը բաբախէ, կը սկսի թղթատել աստուածային մատենանը։ Աննայի եւ Սամուէլ մանկան պատմութիւնն կը գրաւէ զիւր ուշադրութիւն, կը կարդայ զայն եւ առ մեծ խնդութեան գրեթէ այլ յայլմէ կը լինի։ Բնակարանն կը վերադառնայ սրբազան զգացմամբ լի սրտիւ։ Դարձեալ շուտով մատենադարանը կ'երթայ ի տես «Քանձի ծածկելոյ յագարակի»։ Կը կարդայ նորագիւտ մատենան կրկին եւ կրկին, ճնոր ճշմարտութեան մը առաջին նշոյլներ կը ճառագայթեն՝ իւր մտաց մէջ, որ տակաւ առ տակաւ աւելի կը լուսաւորուի, մինչեւ որ վերջապէս 1517 Հոկ. 31ին իրիկունը,

տօն օր մը, Վիրդէմպերկի եկեղեցին կ'երթայ եւ անոր բարաւորին վրայ կը կախէ իննսուն եւ հինգ նախադասութիւններ պարունակող քարտէս մը, «Երբ ծածկուած էին ապագայ բարեկարգութեան ընձիւղները»։ Յայնմ հետէ կը զինուին Տէցելի եւ նմանեաց դէմ եւ հուսկ ուրեմն կը յաջողի ի զլուս հանել եկեղեցւոյ բարեկարգութեան մեծ գործը։ Դէպքեր, որք կ'որոշեն, անօրինութեամբ Նախախնաւութեան, հեթանոսաց Առաքելոյն եւ մեծ Բարեկարգչին բաղդը, են անմասն զիպաց, որով Ամենակարողն կը թելադրէ բնութեան առաքելոյն այն է Նեւտոնի վերլուծող մտաց զբովանդակ տիեզերս կառավարող հսկայ օրինաց զիւտը։ Պօղոսի դէպքն է գերբնական երեւոյթ մը, Լուտերինը՝ մտաւորական, իսկ Նեւտոնինը՝ բնական։ Առաջինն ի ճանապարհին զմիջաւորը տեղի կ'ունենայ, երկրորդը՝ համալսարանական մատենադարանի մը մէջ, եւ երրորդը՝ ի պարտիզի ուրեք լուսնկայ իրիկուն մը։ Հոն տարօրինակ լոյս մը կը ձագագայթէ եւ ձայն մը կը լսուի, հոգ նոր գիրք մը կը կարդացուի եւ հոս ծագէ մը խնձոր մը կ'իջնայ, յեղափոխական խնձոր մը՝ որ նորանշան խորհուրդ մը թելադրելով Նեւտոնի, կերպարանափոխ կ'ընէ բնական փիլիսոփայութիւնը, դարազուլու մը կը բանայ զիտութեանց պատմութեան մէջ եւ կը գտնէ զՆեւտոն՝ ի չարս եւ ըստ ոմանց ի զլուս բարձր հեղինակութիւն ունեցող գիտնոց։ Պօղոս հեթանոսութիւնը կործանելով անոր աւերակաց վրայ կը կառուցանէ Գրիստոսի եկեղեցին, Լուտեր այդ եկեղեցւոյն վրայ փակած օտարամուտ վարդապետութեանց եւ աւերողապաշտութեանց պատառնայծ բոյսերն անկէ քանցելով՝ կու տայ նմա իւր նախկին կենդանութիւն եւ պարզութիւն, իսկ Նեւտոն խորտակելով այն երեւակայական հեծաններ, որովք մոլորակը եւ արեւնեակը որպէս թէ կը կցորդէին ընդ միմեանս, յետ Գալիլէոսի, կու տայ վերջին մահադիտման դրութեան, ի լուսնի Կոպերնիկեանին, զոր կը հիմնէ Կոպերնիկոս քրքրելով՝ իւր խոնարհ եւ կիսափուլ տան վերնայարկին մէջ երկնից երեսը տարիներով։ Բազմաճառչակն Բէփլէր իւր ի յայտ բերած երեք նշանաւոր օրինօք, որք, ինչպէս կ'ըսէ Ամբրիկացի հեղինակ մը, Պտղոմէոսն եւ Կոպերնիկեան դրութեանց միջեւ ձգուած կամուրջի մը եւրեք կամարներն են, կը բարեփոխէ Կոպերնիկեան դրութիւն եւ Գալիլէոս իւր նորակերտ զիտակով ըրած աստեղագիտական զիւտերով լիովին կը հաստատէ զայն, բայց Նեւտոնին կը մնայ, ի զիւտ տիեզերական ծանրութեան, այս դրութեան զլուսը պսակ դնելու պատիւն։ Պօղոս իւր տան եւ չորս ներշնչեալ թղթովք նոր անտեսութեան վերաբերեալ անսխալ վարդապետութիւններ կ'աւանդէ Գրիստոսէից, Լուտեր իրեն ներկու գրչէն ելած իննսուն եւ հինգ նախադասութեամբ կործանում կը սպառնայ պապական սնապաշտութեանց, Նեւտոն իւր Բրիճճիքն անուանեալ երկով, թէ՛ աստեղագիտաց եւ թէ՛ բնագիտաց անծանօթ զիտական նոր ճշմարտութիւններ եւ բնական նոր օրէնքներ կը յայտնէ իւր ժամանակակցաց։ Ի հակիրճ բան, Աստուած կը յանձնէ Պօղոսի ու Լուտերի՝ զՅայտնութիւն եւ Նեւտոնի՝ զԲնութիւն մեկնաբանելու գործը։ Երեքն ալ հաւատարիմ կը մնան իրենց կոչման եւ երեքն ալ արժանի են լինելու օրինակ, պատիւ եւ փառք ընդհանուր մարդկութեան, որ իրաւամբ կրնայ շնորհակալեաց եւ պարծանաց

զգացում կրել վասն նոցա։ Թէ Յայտնութիւն եւ թէ Բնութիւն նոյն հեղինակին գործերը լինելով չէ կարելի որ միմեանց հակասական լինին, եւ ուստի երկուքն ալ մեկնիչներ, եթէ սխալ մեկնած չեն այդ երկու գրքերէն մին կամ միւսն, հարկաւ անոնց միջեւ հաստութիւն մը պիտի չկրնան գտնել, թէպէտ եւ եղած են շատ ամբարտաւան փիլիսոփայք որք ամօթ ու նախատինք սեպելով ռամկին հետ հաւատ ընծայել Գրիստոսէական կրօնի վարդապետութեանը՝ ծաղրած ու մերժած են զԱւետարան, անմասն մեծանուն փիլիսոփային՝ Նեւտոնի, որ զօրաւոր կերպիւ եւ խորին համոզմամբ յարած ու փարած էր Գրիստոսէական ու Աստուածաշունչին եւ ցկեանս պինդ գրկեց կրօնն ի մեծ վիշտ իւր յաջորդ փիլիսոփայից, որք կ'ողբային ու կ'աւաղէին նորա այս յարումն Գրիստոսէական իրեւ մասնաւոր տկարութիւնը անոր բնականապէս զօրաւոր մտաց (՝ ՝ ՝)։ Նեւտոն յոյժ խոնարհամիտ, հեղահամբոյր եւ քաղցրաբարոյ էր։ Ինքզինք կը նմանցունէր փոքրիկ մանկան մը, որ կը խաղայ ծովեզրը հոս ու հոն ժողվելով հետաքրքրական խնցի մը եւ գեղեցիկ դայլախաղ մը, մինչդեռ ճշմարտութեան անեզր ովկիանոսը թագուն կը մնայ իւր առջեւ։ Սըր Իսահակ Նեւտոն ի հասակի ութսուն եւ հինգ ամաց մեռաւ կամ աւելի շիտակ խօսելով դադորեցաւ այս աշխարհի վրայ ապրելէ 1727 Մարտ 20ին։ Վասն զի այս աշխարհը, ինչպէս կ'ըսէ Հիւկօ, ուրիշ աշխարհի մը գաւիթն է։

Վան ԵՇԱՆ ԳԱՐԱՍԷԹԵՐԱՆ

ՄԱՆՈՒ ՊԱՏԻԺ (Ծառ. «Աւետարան» 7 Էջէն)

- Ա. Փաստը ի նպաստ մահու պատժոյ։
- (1) Եթէ մահու պատիժն հարցի ենթարկուի, պէտք պիտի ըլլայ որ ամէն պատիժ ալ հարցի ենթարկուի։ — Ծճմարիտ փաստ չէ այս որովհետեւ մահու պատժոյ հակառակորդը պատրաստ են ամէն պատիժ ալ հարցի ենթարկել եւ անոնց օրինաւորութիւնը տեսնելէ յետոյ միայն պահել զանոնք, իսկ եթէ օրինաւոր չեն յայնժամ կը մերժեն։
- (2) Մահու պատիժն բառնալ ուրիշ ամէն պատիժներն նմանեցնել կ'ըլլայ։ — Այս փաստ գործնական տարր մը կը կրէ. այսինքն եթէ մահու պատիժը ջնջուի ինչ ընելու է ցմա՜ չղթայակապ աշխատութեան դատապարտեալ այն եղեռնագործին դէմ որ իւր ընկերներէն մին կամ զբանտապահն կը սպաննէ։ Եթէ մահու պատիժ չըլլայ այսպիսիներն պատիժելու պատիժ չ'մնար։
- (3) Տէրութիւն մը իրաւունք ունի իւր քաղաքացիներն զինուոր ընելու, զանոնք ի դաշտ պատերազմի հանելու, այսինքն իրաւունք ունի զանոնք սպաննուելու վտանգին մէջ դնելու, զիստալով թէ զինուորներէն ու մանց սպանումը անխուսափելի է. արդ ինչպէս որ տէրութիւն մը իրաւունք ունի իւր քաղաքացիներն պատերազմի մէջ սպաննել տալու, նոյնպէս ալ իրաւունք ունի ոճրագործ քաղաքացիներն սպաննել տալու։ — Զայս եւս փաստ չենք կրնար կոչել. եւ ասոր պատասխանելու նեղութիւնն յանձն չենք առնուր, վասն զի պատերազմի մէջ արիւրար արիւն թափելուն եւ կախաղանի վրայ այս կեսնքիս վախճան տալուն մէջ որ եւ է նմանութիւն չկայ։
- (4) Զայս պատիժ գործածելու է, վասն զի Սբ. Գրքէն կը սորվինք թէ «Աստուծոյ ընտրեալ ժողովուրդը կը գործածէր զայն»։ —

«Աստուծոյ ընտրեալ ժողովրդին» գործածած ըլլալու իրողութիւնն որ եւ է բանի օգտակարութիւն կամ օրինաւորութիւնն չապացուցաներ եւ աւելորդ կը սեպենք յիշել այս տեղ այնպիսի բաներ որ «ընտրեալ ժողովրդը» կ'ընէր, զորս ընել այսօր եւ ոչ մէկիս մտքէն կ'անցնի:

(5) Մահու պատիժն պահուելու է վասն զի միջոց մ'է այն՝ մարդկութիւնը բարեւորելու, քանզի մահու պատժով մարդկութեան ստորնագոյն խաւերուն պատկանող շատ մը անհատներ մէջտեղէն վերնալով աշխարհի վրայ լաւագոյն մարդիկ կը մնան: — Այս փաստի հիմը Տարուինի «Բնական ընտրութեան» (Natural selection, and survival of the fittest) սկզբունքն սեպելու է, բայց մինչեւ անգամ եթէ Տարուինի սկզբունք ինքնին ճշմարիտ ալ ըլլայ, այսպիսի փաստի մը համար շատ խախտուտ հիմ է. որովհետեւ (ա) չենք ընդունիր թէ մարդասպաններն են ընկերութեան ստորնագոյն խաւը կազմող անձինք. անբարոյականութեան գործակատարներ, գողեր, կեղծաւորներ եւ ստախոսներ մարդասպաններէն աւելի նուազ են. (բ) եթէ այս «իրաւաբանական տարուինականութիւն» ընդունուի, պէտք կ'ըլլայ որ ամէն տէրութիւն բարոյականութեան կամ մարդկութեան շահ մը ունենալով չափէ իւր քաջանշիւր անհատ եւ ով որ այն չափէն պակաս գտնուի մահու դատապարտուի. այսպէսով ընկերութիւնն աւելի շուտ կը բարեւորի: Եթէ այս փաստն ընդունինք այս երկրորդ հետեւութիւնն ալ ընդունելու ենք. բայց որովհետեւ ոչ ոք կրնայ հետեւութիւնն ընդունել փաստն ալ հետը կը մերժենք:

(6) Քաւուցեալ փաստ: Ամէն չարութեան հետեւութիւն մինչեւ աստիճան մը չարութեան ըլլալու է որպէս զի յանցանքն ներուի, կամ, մարդ իւր արքայական քաջութեւն եւ յանցանքին ներուին գտնուելու է, որով տեսակ մը հատուցում ալ տեղի կ'ունենայ. բայց այս չարութեան եւ արքայական ճիշդ յանցանքին չափովն ըլլալու են: — Որպէս զի այս սկզբունքը ըստ ամենայնի գործադրուի, պէտք է որ յանցաւորին գոն ինչ աստիճան չարչարանք որ կրեց՝ նոյն աստիճան չարչարանք կրէ յանցաւորն ալ, այսինքն ի մահ դատապարտեալն նախ քան զգործադրութիւն պատժոյ եւ բուն գործողութեան ժամանակ արքայական է, այն համեմատութեամբ որով յանցանքի զոհն չարչարուած է: Սակայն արքայական այսօր ամենայն ոք բարոյականի եւ քաղաքակրթութեան հակառակ կը սեպէ: Այնուհետեւ, եթէ ամէն մարդասպանութիւն մարդասպանին մահուամբ պէտք է որ քաւուցի, կը ստիպուինք մարդասպանութեան ամէն տեսակներն նշմանցնելու. բայց այս հակառակ է իրաւաբանութեան եւ հոգեբանութեան սկզբանց եւ ամէն օրինադիրք տարբերութիւն կը գնէ պաղարկեալութեամբ եւ կանխամտածութեամբ մարդասպանութեան մը, եւ կռուոյ մը մէջ, զրգուման ժամանակ եղած մարդասպանութեան մէջ. բայց ինչպէս ըսինք, այս քաւութեան փաստն ընդունելով կը ստիպուինք այս տարբեր տեսակ մարդասպանութիւններն նոյն կերպով պատժել: Իսկ հատուցման խնդրոյն գալով չենք ընդունիր թէ յանցաւորն սպաննելով յանցանքի զոհ գացողին որ եւ է հատուցում արուած կ'ըլլայ:

(7) Աւանդութենէ յառաջ բերուած փաստ: Մահու պատիժն միշտ ի գործ դրուած է եւ մեր ընտրութեան մէջ ընդառնայ ինքնով՝ անոր անփոփոխ մէկ մասն է. ասոր ապացոյց (ա) Պատմութիւն, (բ) Ժողովրդային զգացումը: — Կ'ընդունինք թէ մահու պատիժը միշտ գոյութիւն ունեցած է, բայց ասոր կը պատասխանենք թէ քաղաքակրթութիւնն ու գաղափարներն միշտ կը փոխուին. այնպիսի հաստատութիւններ որ ասկէ առաջ կային եւ օրինաւոր կը սեպուէին, այսօր կը մերժուին եւ կը դատապարտուին. զոր օրինակ, գերեւաճառութիւնն:

Մահու պատժոյ կուսակիցը զայն ժողովրդային զգացմանց համաձայն կը կարծեն, վասն զի, կ'ըսեն, այլ եւ այլ պարագաներու ներքեւ երբ ամբողջ կը տեսնէ թէ այն ինչ մարդը յանցաւոր է, առանց օրինական ձեւա-

կերպութեանց նայելու կը յարձակի մարդուն վրայ եւ կը սպաննէ զայն (Լինչի օրէնք): — Բայց չենք ընդունիր թէ անկերպ անկերպարան ամբողջ մը ժողովրդային զգացմանց արտայայտիչ կրնայ սեպուիլ:

(8) Մեր անձին մնաստող ինքնապաշտպանութեան համար սպաննել օրինաւոր է. ամէն ով որ մարդասպանութիւն կ'ընէ, ընկերութեան դէմ յարձակում մը կ'ընէ. հետեւաբար օրինաւոր է որ տէրութիւնը այն յանցաւորը սպաննէ: — Այս տրամաբանութիւնը սխալ է, որովհետեւ տէրութիւնը յանցաւոր մը պատժելով ինքնապաշտպանութեան սկզբունքն չէ որ ի գործ կը դնէ. վասն զի ճշմարիտ ինքնապաշտպանութիւնն ճիշդ յարձակման ժամանակ կ'ըլլայ, անմիջական ըլլալու է. եթէ յարձակումէն վերջ ի գործ դրուի, ինքնապաշտպանութեան հանգամանքներէն մերկանալով վրէժխնդրութիւն կ'ըլլայ: Բայց երբ տէրութիւն մը յանցաւորն կը պատժէ, անմիջական յանցանքին ժամանակը չէ որ կը պատժէ, այլ յանցանքը կատարուելէն յետոյ է: (Աւագիւտի էջերուն մէջ այս խնդրոյն վրայ խօսելու պատենութիւնն ունեցած ենք արդէն):

(9) Մահու պատիժն պահուելու է վասն զի ընկերութիւնն անոր կը կարօտի եւ առանց անոր չըլլար: — Սակայն ոյս մեծ կարօտութիւնն եւ առանց անոր չըլլարն ապացուցեալ չեն տակաւին: Եւ հաշիւներն կը ցուցնեն թէ կարգ մը ոճիրներ որոյ համար մահու պատիժը ջնջուած է, այսօր աւելի քիչ կը գործուին քան երբ մահու պատիժը կար:

(10) Մահու պատժով ուրիշներու օրինակ կը տրուի. չարագործներ տեսնելով թէ ուրիշ մը կախուցեալ կամ գլխատուցեալ կը վախնան եւ կը զգուշանան անոր գործած յանցանքը գործելու. բայց մահու պատիժը բառնալով տեսակ մը անուղղակի քաջութեան կը տրուի կը արուի չարամիտ մարդոյ իրենց ոճիրներն չարունակելու կամ նոր ոճիրներ գործելու: — Եթէ պատժելու համար աւելի զօրաւոր պատճառներ չըլլան, իրաւունք չէ որ մարդ մը գործածուի իւր ճշմարտութիւնը վախցունելու: Մարդ մը որչափ ալ յանցաւոր ըլլայ աշխարհ կու գայ այլ եւ այլ ձիրքերով օժտեալ եւ կարող է բարձրագոյն նպատակներու ծառայել. եւ ինչպէս կրնայ ընդունուիլ որ այսպիսի մարդ մը գործիքի նման ֆորձաքիւղ իւր օրինակ ալ չարագործաց: Բայց ասկէ աւելի բնական ունինք. մահու պատիժը այս կարծեցեալ օրինակը չտար: Անշուշտ ամէն երկիր նոյն չէ. բայց կրնանք ըսել թէ, ընդհանուր առմամբ, չարագործներ մահու պատժէն այնքան չեն վախնար որքան կը վախնան քանի մը տարի ըլլալակապ աշխատութենէ կամ պարզ անտարկութենէ. անոնց գրեթէ ամէնը աւելի կ'ընտրեն մէկ ակնթարթի մէջ կիլեթի իրայ վերջ տալ իրենց կենաց քան թէ տարիներով չարչարուիլ բանտերու մէջ. եւ այնպիսի երկիրներ ուր մահու պատիժը ջնջուած է այն ինչ յանցանքին համար մարդիկ նոյն յանցանքը գործած են կարծելով թէ եթէ բռնուին մահու պատժոյ պիտի արժանանան. ճշմարիտ է ըսել թէ կան կարգ մը չարագործներ որք մահու պատիժը բաղադրաբար թիթեւ պատիժ մը կը սեպեն եւ ուրախութեամբ կը կրեն զայն: Յօդուածողը մահու պատիժը ջնջուած երկրի մը մէջ պատենութիւնն ունեցած է ներկայ դրութեան կնոյ մը դատաստանին որ իւր զաւակներէն չորսն կանխամտածութեամբ եւ ամենայն պաղարկումութեամբ սպաննելն եւ հինգերորդն ալ ծանրապէս վիրաւորելն յետոյ, երբ անձնապաշտպանութեան փորձն ալ ի դերու եղած էր, կը ցաւէր որ ինք եւս չպիտի մնան: Այդ կին չսպաննուցաւ, բայց իւր երջանկագոյն օր պիտի լինի այն յորում այս աշխարհէս պիտի մեկնի: Դարձեալ, այս փաստին դէմ կը պատասխանենք թէ հաշիւներէ որոյ կ'երեւի որ այն երկիրներն ուր այս ինչ յանցանքին համար մահու պատիժը ջնջուած է, նոյն յանցանքին հետ պարտիքն ունենալու, այն մարդիկ որ կը փախաւորն երկրայ գտնուիլ մահու պատիժն տեսնելու,

ընդհանրապէս այնպէս մարդիկ չեն որ բարի օրինակ առնելու հակամիտութիւն ունին. անոնք ընդհանրապէս մէկ բանի մը աղէկ կը համոզուին, այն է թէ արդի գործիքներով, մահու պատիժը դատապարտելոյն որ եւ է ֆիզիքական տանջանք չտար: Դարձեալ հաշիւներու զիմնք. տեսնուած է որ ի մահ դատապարտեալ 167 անհատներէ 161ն արդէն ուրիշի մը կիլեթի ինով կամ կախաղանով պատժուին տեսած էին. անշուշտ ամէն երկիր նոյն չէ բայց այս ամենէն կ'երեւի թէ մահու պատժոյ ի գործ դրուելն չտար այն օրինակն եւ չաղբեր այն վախն ու սարսափն որ այս պատժոյ կուսակիցը կը յուսան կամ կ'ակնկալեն: Եւ այս պատժոյ հանդիսատես ըլլալն ինչ սոսկալի եւ յնասակար աղղեցութիւն կ'ունենայ երբ դատապարտեալն կին մ'է, երբ հիւանդ է, երբ վերջին վայրկեանին բարոյական տանջանաց ներքեւ կ'ընկնի եւ կամ երբ անտարբերութեամբ, անբարոյական կատակներով, դժոխային հայեցողութիւններով իւր թշուառ կենաց վախճան կու տայ: Այս սոսկալի աղղեցութեանց առջեւ անհեղու համար շատ երկիրներ մահու պատիժն հրապարակաւ ի գործ չեն դնել. բայց այսպէսով հակառակութիւն մը տեղի կ'ունենայ. վասն զի այն ատեն կամ ընդունելու են թէ այս փաստը անտեղի է, եւ կամ մահու պատիժը հրապարակաւ ի գործ չենելու են:

(Շարունակելի)

Բասիմ-փաշա-խան ԱՐԵԱԿ Գ. ՇՄԱՌՈՆԵԱՆ
Կ. պոլիս, փետ. 1889

Սրտի խորին ցաւօք կը գուժենք Ամերիկայի Աստուածաշունչի Ընկերութեան գործակալ Պատ. Տր. Ի. Ճ. Պլիսի մահը, որ տեղի ունեցաւ փետր. 16 Շաբաթ օր Աստիւթի մէջ յեղիպոս: Տր. Պլիս առաջին անգամ 1847ին Թուրքիա եկաւ իբրեւ Ամերիկեան Պորտի միսիոնար, եւ հաստատուեցաւ ի Կարին: Նորա բուն եռանդը կը մղէր դէպ չափազանց ծանր կերպով աշխատելու, ուստի երեք տարի յետոյ ստիպուեցաւ իւր հայրենիք վերադառնալ վատառողջ վիճակի մէջ: Սակաւ ինչ հանդիստ առնել յետոյ, ընդունեց Ամերիկեան եկեղեցիի մը հովուութեան պաշտօնը, յորում յաջողութեամբ աշխատեցաւ 6 տարի: Յամի Տեառն 1857 կարգուեցաւ Կ. պոլսոյ գործակալ Ամերիկայի Աստուածաշունչի Ընկերութեան, եւ այդ պաշտօնին մէջ չարունակեց մինչեւ իւր մահը: Հանդուցեալ իւր 32 տարի անդուլ կերպով եւ կորովով մը, զոր քիչեր ցոյց տուած են, աշխատեցաւ սրտեղ Սուրբ Գիորգ Արեւելքի բոլոր քաղաքացի եւ գիւղացի մէջ: Տր. Պլիսի գործին կրնար իրաւամբ նախադրուիլ ամէն Բրիտանեայ անձ, վասն զի թէեւ տարակոյններ կրնան տաժուիլ միոնիարական աշխարհալարութեան այս կամ այն հանդամանաց իմաստուն ինքելուն վրայ, սակայն ոչ մի լուսաւորեալ Բրիտանեայ կը տարակուսի թէ փափաքելի է որ ամէն մարդու ձեռք դրուի այն գիրքը որ կը պարունակէ Աստուածային պատգամն առ իւր հոգին: Բրիտանոնական գործունէութեան ուրիշ ճիւղերու մէջ եւս Տր. Պլիս աշխատեցաւ անխոնջ ջանիւք, եւ նա իւր եռանդը եւ յոյսը կը ներշնչէր ամէն անոնց որք զինքը կը ճանչնային ի մօտոյ: Կ. պոլսոյ Պայպըլ Հաւաքի չէնքը նորա յիշատակի արձանն է: Այդ չէնքին կառուցման համար հարկ եղած դումարը ձեռք բերած՝ եւ մինչեւ ցաւալոր շինութեան անոր վրայ հսկած միջոցին, հանդուցեալը կատարեց այնպիսի ծանր աշխատութիւններ որք կրնային զբաղեցունել մի քանի անձեր: Տր. Պլիս կը թողու այրի մը, չորս որդիներ, եւ դուստր մը, որ կ'ողբան նորա մահը: Նորա որդիներէն մին կ'աշխատի ի Կ. պոլսի Աստուածաշունչի Ընկերութեան գործոյն մէջ:

ՀԱՆԴԵՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Փետ. 11 ըստ Յուն., և Փետ. 23 ըստ Լատ., 1889

ՏԱԳՆԱԳՆ Ի ԳԱՂԻԱ

Անցեալ չարթու ծանուցիւնք թէ Մ. Ֆլոքէի նախարարութիւնը, Սահմանադրութեան վերաքննութեան առթիւ պարտութիւն կրելէն յետոյ, մատոյց զիւր հրաժարական։ Նախագէս արուած որոշման մը համեմատ, Երեսփոխանաց ժողովը փետր. 14 Հինգշաբթի օր զբաղեցաւ սոյն խնդրոյն վիճաբանութեամբ։ Արքայականաց պետ, Մ. Թը Մաքոյ, նախ առաջարկեց որ վերաքննութեան ծրագրոյն վիճաբանութիւնը յետաձգուի մէկ շաբաթ։ Մ. Թը Մաքոյ ըսաւ թէ իւր կուսակցութիւնը կը բաղձայ վերաքննութեան, սակայն նոցա ուղածն իրական վերաքննութիւն է, եւ ոչ թէ լոկ կեղծ ձեւ մը։ Ատենաբանը յարեց թէ հարկ էր որ վերաքննութեան խնդրոյն ներկայացումէն առաջ Երեսփոխանաց ժողովը լուծուէր, եւ թէ ութօրեայ յետաձգում մը առաջարկած էր՝ միջոց տալու համար Նախարարապետին Հանրապետութեան Նախագահին ներկայացունել այն պիտի նկատուին, որովք նա համոզուէր պահանջելու Երեսփոխանաց արտոնել Երեսփոխանաց ժողովոյն լուծումը։ Մ. Ֆլոքէ ըսաւ թէ դիտարկութիւն չունի ոչ հիմա եւ ոչ ապագային մէջ առաջարկել Երեսփոխանաց ժողովոյն լուծումը, եւ յայնժամ ժողովը 173ի դէմ 373 ձայնով մերժեց Մ. Թը Մաքոյի առաջարկը։

Մ. Մայլֆէյ, Հանրապետական Երեսփոխան մը, յայնժամ կ'ըսէր, եւ ըսաւ թէ ինք եւս յետաձգման առաջարկ մը պիտի ներկայացունէ, սակայն առաջարկ մը որ մեծապէս կը տարբերի զիւր մը առաջ մերժուած առաջարկէն։ Ատենաբանը յիշեց թէ նախընթաց օրը Երեսփոխան Եփրէմ 228 ձայնով քուէարկեց դաւաճական քուէարկութիւնը վերահաստատող օրինական ծրագիրը որ արդէն քուէարկուած էր Երեսփոխանաց ժողովէն, եւ թէ այսպէս սոյն ծրագիր եղած է օրէնք եւ հրատարակուած է Պաշտօնական Օրագրոյն մէջ։ Վասն որոյ, ըսաւ Մ. Թը Մաքոյ, ընտրական պայքարն արդէն սկսած է, եւ վերաքննութեան խնդիրը պարտի յանձնուիլ ժողովրդեան։ Ըսաւ թէ այս խնդրոյն վրայ խորհելու համար վեց ամիս չէ շատ երկար ժամանակ։ Յաւանքով այդ ժամանակամիջոցին երկիրը կարող կ'ըլլայ ըսել թէ վերաքննութիւն կ'ունենայ թէ ոչ, եւ եթէ կ'ունենայ, ինչ տեսակ վերաքննութեան կը բաղձայ։ Բազումը, ըսաւ ատենաբանը, կը բաղձան վերաքննութեան, սակայն չկան երկու անձինք, որք համաձայն լինին վերաքննելի կէտերուն վերայ։ Յորժամ վերաքննութեան Յանձնաժողովոյն ատենապետը ջանաց ուղղել զՄ. Թը Մաքոյ, սա հարցուց, «Երեսփոխանաց ժողովոյն ներկայացունելու համար ունի՞մս վերաքննութեան ծրագիր մը»։ Յանձնաժողովոյն ատենապետը հարկադրուեցաւ «Ոչ» պատասխանել, եւ Մ. Մայլֆէյ շարունակեց. «Երբ մարդիկ կը տեսնեն թէ այն տուն ուր կը բնակին, լաւ չէ չինուած, զայն փրցունելէ առաջ կ'որոշեն թէ ինչպէս պէտք է վերաշինել զայն։ Եթէ կը տեսնուի որ Պետութեան կառքը յամր կ'ընթանայ, նորա կազմածները փոխելով եւ նոյն ձերբը պահելով չէ որ նորա ընթացք պիտի երազանայ»։ Ատենաբանը ըսաւ թէ իւր նպատակը չէ դժուարութիւններ դնել Նախարարութեան առջեւ, այլ կը հարցունէ նոցա ողջ-

մտութեան թէ իմաստութիւն չէ՞ թողուլ որ ընտրողը, որք երկրին ճշմարիտ վեհապետներն են, վճիռ տան վերաքննութեան խնդրոյն վրայ։ Մ. Ֆլոքէ ըսաւ թէ Նախարարութիւնը յարեալ պիտի մնայ իւր հիմնադրին, եւ ժողովոյն նախագահը ծանոց թէ քուէի պիտի դրուի Մ. Մայլֆէյի առաջարկը որ անորոշ ժամանակի մը համար կը յետաձգէ վերաքննութեան ծրագիրը։ Յայնժամ երեսփոխանք աճապարանօք խումբեր կազմելով խորհրդակցեցան իրարու հետ, եւ քուէարկութեան արդիւնքն սա եղաւ որ Նախարարութիւնը պարտութիւն կրեց 89 քուէից առաւելութեամբ։ Մ. Ֆլոքէ յայնժամ ոտք ելաւ եւ ըսաւ թէ իւր խոստումները պահելու սովորութիւնն ունի, եւ թէ Նախարարութիւնը իսկոյն պիտի հրաժարի։

Զօր. Պուլանիէ Գաղիոյ ընտրողաց ուղղած է յայտարարութիւն մը, յորում կ'ըսէ թէ ինք Նախարարութեան դէմ քուէ տուաւ, վասն զի առաջարկեալ վերաքննութիւնը լոկ կեղծիք մ'էր, եւ անշուշտ պիտի մերժուէր Երեսփոխանաց ժողովոյն, եւ ի կազմութիւնն Սահմանադիր ժողովոյ մը։ Վասն որոյ մենք յարեալ կը մնանք մեր յատակագծին»։

Տէպա կ'ըսէ թէ Նախագահ Քարնոյ այժմ կը գտնուի յոյժ ծանր պատասխանատուութեան մը ներքեւ։ Այժմ ներկայացեալ դժուարութիւնը միայն Նախարարութեան մը կազմութիւնը չէ. նոյն իսկ Հանրապետական Կառավարութիւնը ի վտանգի է, եւ բաց աստի, որպէս զի Գաղիա զերծ լինի յեղափոխութեան մը աղէտներէն, տնհրաժեշտ է որ Մ. Քարնոյ ցոյց տայ չըջանալեցութիւն եւ կորով։ Խորհրդարանական Հանրապետութիւնը, կ'ըսէ նոյն թերթ, զբոսնէ սպաննուած է վերջին տասը տարիներուն ատելի աշխարհավարութեան պատճառաւ։ Հանրապետութեան կը հակառակին ոչ միայն Միապետականք, այլ բազմաթիւ անձինք որք զրկուած են իրենց ունեցած տեղական օրինաւոր ազդեցութենէն, որոց կրօնական համոզումները վերաւորուած են, եւ որոց շատերը վրասներ կրած են։ Այս դժգոհներ չինա՞ծ են քաղաքական բազմը այն անհատին (Զօր. Պուլանիէի) որ ըստ ինքեան չունի ո եւ է արժէք, այլ որ կը ներկայացունէ հաղթանակներու ատելութիւնն եւ զայրոյթը։ Վասն որոյ Հանրապետութիւնը պարտի ետ երթալ 1870 տարւոյն, եւ դարման տանիլ իւր դործած աւերումներուն, պաշտօնանկ ընելով բոլոր այն մարդիկ, որք իշխանութիւն վարած են վերջին 10 տարեաց միջոցին։ Լէպլէի կ'ըսէ թէ քանի որ Երեսփոխանաց ժողովը կորուսած է իւր վարկ եւ ընդ հուպ լուծուելու վրայ է, Նախագահը պարտի կազմել Նախարարութիւն մը Երեսփոխանաց անդամներէն։ Թա՛ կ'առաջարկէ որ նոր Նախարարութիւնը կազմուի այնպիսի անձերէ որք ոչ մի կուսակցութեան յարած են։ Այս վերջին թերթ կ'որոշէր կը յայտնէ թէ Երեսփոխանաց ժողովը իւր քուէարկութեամբ սպաննած է վերաքննութեան ծրագիրը։ Կը յարէ թէ իւրաքանչիւր Հանրապետականի զերազոյն պարտականութիւնն է ամէն վտանգէ զերծ կացուցանել ժողովրդին Նախագահութեան եւ Երեսփոխանին, որք են Հանրապետութեան երկու ուղիղ եւ հղօր մասերը։

Նախագահ Քարնոյ ի սկզբան Երեսփոխա-

նաց ժողովոյն նախագահին, Մ. Մէլլինի, պաշտօն յանձնեց կազմել նոր Նախարարութիւն մը, եւ նա ընդունեց այդ պաշտօն, սակայն յետոյ, դժուարութեանց հանդիպելով հրաժարեցաւ անկէ։ Կը զրուցուի թէ Նախագահը զՄ. Բուլիէ կոչած է այդ պաշտօնին։ Սակայն տարակուսելի է թէ ո եւ է ոք պիտի յաջողի կազմել Նախարարութիւն մը։ Եթէ ելմտացոյցը քուէարկուած լինէր, յայնժամ նոր Նախարարութեան մը ընտրութեանէն յետոյ, Երեսփոխանաց ժողովը կըրնար յետաձգել իւր նիստեր մինչեւ Հոկտեմբեր, այսինքն, մինչեւ որ նոր ընտրութիւնը կատարուէին։ Սակայն ելմտացոյցը դեռ չէ քուէարկուած, եւ յայտն կը կայանայ դժուարութիւնը։ Արմատական Հանրապետականք պիտի միանան Միապետականաց հետ եւ տապալեն Չափաւոր Հանրապետականներէ կազմուած Նախարարութիւն մը, վասն զի նոքա զայրացած են այս վերջնաց դէմ սոցա տապալած լինելուն համար Մ. Ֆլոքէի Նախարարութիւնը։ Արդի դժուարին կացութեան մէջ, կրնայ հարցուիլ թէ ոչ ապաքէն Նախագահ Քարնոյի ընելիք միակ բանն է լուծել Երեսփոխանաց ժողովը եւ հրամայել որ ընտրութիւնը կատարուին սովորական ժամանակէն առաջ։ Սիւնա-հար-կը կարծէ թէ Նախագահը պարտի դիմել այդ միջոցին, ժողովրդեան առջեւ պարզելով կացութեան վտանգները, եւ բացորոշապէս նշանակելով թէ ինչ պիտի լինի արդիւնքը եթէ քուէ տրուի ի նպաստ Պուլանիէի։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պալքանեան բոլոր պետութեանց քաղաքական կացութիւնը բաւական չլիթ է։ Ի Սերպիա Մ. Քրիսթիչ Նախարարութիւնը իշխանութեան գլուխը կը մնայ, թէպէտ Նախարարապետը հրաժարական տուած է, եւ կ'ըսուի թէ, կը փափաքի չուտով ազատիլ իւր պաշտօնին ծանր բեռէն։ Սակայն Թագաւորը, ուրիշ Նախարարութիւն մը կազմելու դժուարութեան պատճառաւ, պաշտօնի վրայ կը պահէ զՄ. Քրիսթիչ։ Արմատականք որք վերջին ընտրութեանց միջոցին յաղթանակ տարած էին, կը յուսային անցնիլ ի գլուխ իշխանութեան, եւ կ'ըսուի թէ Թագաւորը խոստացած է նոցա այն պետերուն, որք ոյժ տուած էին նոր Սահմանադրութեան՝ ընդհուպ կազմել Արմատական Նախարարութիւն մը։ Սակայն Արմատական կուսակցութեան թերթերը կը պահանջեն որ Աւստրիոյ հետ կնքուած առեւտրական դաշնագիրն առ կախ թողուի, եւ այնչափ կը հակառակին Թագաւորին արտաքին աշխարհավարութեան, որ Նորին Վեհափառութիւն չուզեր նոցա յանձնել կառավարութեան ղեկը։ Թագաւորը կը փափաքի Նախարարապետ ընել զՄ. Ռիսթիչ, Ազատականաց պետ, սակայն նորա կուսակիցք անշուշտ փոքրամասնութիւն մը կը կազմեն, եւ նա անձնականապէս ատելի է Արմատականաց։ Վասն որոյ Միլան Թագաւոր կը գտնուի մեծ դժուարութեանց մէջ։ Ի Ռումանիա Երեսփոխանաց ժողովոյն մէջ, նախորդ Նախարարապետ Պրաթիանոյի Դահլճին դէմ պարտաւանաց քուէ տալու առաջարկ մը մերժուեցաւ միայն մէկ քուէի առաւելութեամբ։ Այսպէս արդի Նախարարութիւնը, որ սոյն առաջարկին հակառակ քուէ տուաւ, առայժմ կը մնայ իշխանութեան գլուխը, սակայն նորա ապագայն յոյժ անստորջէ։ Պայ-

քարը անուանապէս կուսակցական է, այլ իրապէս տեղի կ'ունենայ մէկ կողմէն Ռուսական ազգեցութեան եւ միւս կողմէն Աւստրիական ազգեցութեան միջեւ։ Ի Պուլկարի, 60 նշանաւոր աշխարհականներ ստորագրեցին առ Կ. պոլսոյ էկզարքն ուղղեալ բողոքագիր մը որով կը խնդրէին անկէ միջամտել, եւ Պուլկար Կառավարութիւնէն փոխտնօրէնին պահանջել այս վերջնոյն Օրթոտոքս Սինոդին նկատմամբ ցոյց տուած վարմունքին համար։ Բողոքագիրն ստորագրողներուն մեծ մասը Զանքֆեան էին, եւ գրեթէ բոլորն ալ ձերբակալուած են։ Սոքա մեծաւ մասամբ երեւելի անձինք են, եւ անոնց մէջ կան մարդիկ նման Մ. Կէշէֆի, որ երբեմն անդամակցած է Նախարարութեան։ Ինչ որ ալ լինի նոցա դատաստանին արդիւնքը, Պուլկար Կառավարութիւնը դժուարութեան մէջ պիտի իյնայ։

—Հունգարական խորհրդարանին մէջ աղմուկայոյ շնորհիւ կը շարունակեն տեղի ունենալ, զի ընդդիմադիրք կը պահանջեն Մ. Թիծայէ կամ հրաժարիլ կամ հրամայել որ նոր ընտրութիւնք կատարուին։ Փեշթայի փողոցներուն մէջ անկարգութիւնք կը շարունակուին, բայց Կառավարութիւնը արգելած է ամէն տեսակ գումարումներ, եւ զինուորական օրէնքը խորհրդարանէն անմիջապէս օրէնքին նկատմամբ ցոյց տրուած հակակրօնութիւնը խորարմատ է, եւ թէ այդ օրէնքին ընդդիմացողներուն պետեւրը Մ. Թիծայէ նուազ հայրենասէր չեն։ Վասն որոյ սոյն թերթին թղթակից համամիտ չէ վիէննական թերթերուն որք կ'ըսեն թէ Հունգարական շիփթութիւնք չինծու են, յարուցուած լինելով մի քանի աղնուականներու կողմէ՝ իրենց անձնական շահերուն համար, եւ թէ ընդ հուպ վերջ պիտի գտնեն։

—Զրոյց մը չըջաբերեցաւ թէ Աֆղանստանի էմիր Ապտ-Իւր-ը-Րահման իսկ կը մօտենայ Ռուսական սահմանադրութեան 60,000 զօրքով, եւ թէ կը զրգռէ իւր ժողովուրդը ի պատերազմ ընդդէմ Ռուսիոյ։ Այս զրոյցին միակ հիմը սա է որ էմիրը 5,000 զօրքով կ'այցելէ Աֆղանստան թուրքաստան, եւ խստիւ պատժած է Աֆղանստանի զանուն թեկնածու Իսհազ իսանի կուսակիցները։ Ռուս Զօր. Գոմարոֆ սակաւաթիւ զօրքերով դէպ ի սահմանադրութեան դադարէն, նախադուշական միջոցներ ձեռք առնելու համար, սակայն չկարծուիր թէ ո եւ է կոխ տեղի ունենայ։

—Այժմ կըսուի թէ ի մօտոյ պաշտօնապէս պիտի ծանուցուի Ռուսիոյ գահաժառանգ Զարեհիին նշանախօսութիւնը Հեսի Ալիս Իշխանուհոյն հետ, եւ թէ Իշխանուհին Օրթոտոքսութիւնն ընդունած տոնն, պիտի առնու Ալէքսանտրիտ անունը։

—Փետր. 11ին Ճափոնի Միքատոն (Վեհապետը), հրատարակեց Ճափոնական նոր Սահմանադրութիւնը։ Այս Սահմանադրութիւն ձեւուած է Գերմանիոյ Սահմանադրութեան վրայ։ Ճափոնական Սահմանադրութեան համեմատ, Մերակոյտ մը պիտի հաստատուի, բաղկացեալ մասամբ ժողովական անդամներէ, մասամբ ժողովուրդէն ընտրեալ անդամներէ, եւ մասամբ Միքատոնէն անուանեալ անդամներէ, պիտի հաստատուի նաեւ Երեսփոխանաց ժողով մը որ պիտի բաղկանայ 300 անդամներէ։ Ընտրող լինելու արտօնութիւնը կը տրուի ամէն ա-

նոնց որ մտած են իրենց 23րդ տարին եւ տարեկան 25 տուար (5½ ոսկի) տուրք կը վճարեն։ Սահմանադրութիւնը կը շնորհէ կրօնի ազատութիւն եւ հրապարակային գումարման իրաւունք։ Խորհրդարանն որոշեալ չափով մը հսկողութիւն ի գործ կը դնէ եւեւմտից վրայ։

—Տեղակալ Վիսման, ընկերակցութեամբ խել մը Գերման սպայից, Պերլինէ մեկնեցաւ յԱրեւելեան Ափրիկէ ուղեւորելու համար։ Կըսուի թէ Տեղակալ Վիսման յեզիպոս բանակ մը պիտի կազմէ 1,000 կամ աւելի Սուտանցի զօրքերէ։ Զանգիպար ընակող Գերմանք կը յուսան, սակայն ոչ աներկբայ վստահութեամբ, որ Տեղակալը պիտի կարենայ վերահաստատել Գերմանական շահերը յԱրեւելեան Ափրիկէ։ Այժմ սոքա վրոնտուած են անուանապէս իրենց ազգեցութեան ներքեւ եղող երկրէն, եւ միայն երկու ծովեզերեայ քաղաքներ զրուուած են սակաւաթիւ Գերմաններէ որք կը պահպանեն իրենց դիրքը, շնորհիւ երեք մարտանաւերու։ Այն յաջողութիւն, զոր բնիկք երեք ամիսէ ի վեր դտած են իրենց ընդդէմ Գերմանիոյ ցոյց տուած խորատ վարմունքին մէջ, յոյժ մեծաբեր է Ափրիկէի այդ մասին մէջ Եւրոպական ազգեցութեան։ Վերջին տեղեկութեանց նայելով Կաթոլիկ միսիոնարք դեռ ազատ չեն արձակուած։

—Երեքշաբթի օր Հոլանտայի Թագաւորը տօնեց իւր ծննդեան 72րդ տարեդարձը։ Քանի մը շաբաթ առաջ չէր յուսացուեր որ նա ապաքինէր իւր ծանր հիւանդութենէն, սակայն այժմ շատ աւելի առողջ է, եւ այնչափ զօրացած է որ կրնայ վերստին զբաղիլ պետական գործերով։

—Յունաստանի Երեսփոխանաց ժողովոյն մէջ քանի մը օր շարունակաբար վիճարանութեան նիւթ եղաւ երմտական կացութիւնը։ Մ. Տէլիեմանի եւ ընդդիմադիր կուսակցութեան ուրիշ ատենադէմք ջանացին ցոյց տալ թէ Մ. Թրիքուփիսի աշխարհավարութիւնը երմտական սնանկութիւն պիտի պատճառէ Յունաստանի, մինչ Նախարարական կուսակցութեան ատենադէմք յայտարարեցին թէ հանրային վարկը մեծապէս բարւոքած է յորմէ հետէ որդեգրուած է դանձալին արդի դրութիւն, եւ թէ տուրքերը բնաւ չեն սպառեր երկրին արտադրիչ ոյժերը։ Երեքշաբթի օր Երեսփոխանաց ժողովը քուէարկեց եւ մտացոյցը, եւ ապա ժողովոյն նստաշրջանը փակուեցաւ։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երկուշաբթի առաւօտ ի Պոլիս Գաթիէ անուն թաղին մէջ՝ վախճանեալ Տէրվիլ Փաշայի տպարանքը չըջապատող 12 մեղր բարձրութեամբ պատը յանկարծ փլոււ, իւր փլատակներուն ներքեւ թաղելով Վասիլ անուն Յոյն մը, նորա կինը եւ 5 զաւակները, որք կը բնակէին պատին մօտ գտնուող տնակի մը մէջ։ Եօթը տարեկան մանչ մը եւ հինգ տարեկան աղջիկ մը փրկատակներուն ներքեւէն հանուեցան միտած, եւ միւսները՝ առաւել կամ նուազ վիրաւորուած։ Սոքա անմիջապէս փոխադրուեցան հիւանդանոց, ուր մայրն ապա մեռաւ իւր վէրքերէն։

—Թիւրքիոյ զատարանին այն որոշման վրայ որ կը մերժէր Մ. Կիւլէնի պահանջը, Տէյոյ Պանք զբաւատուէր Կայս. Կառավարութեան վճարած է Հայտար ֆաշա-Նիկոմիդիա երկաթուղւոյն վնասն համար վճարելի գումարին մնացեալ 11½ միլիոն ֆրանքը։ Այս գծին ներկայ վարչութիւնը մեծ համակրութիւն չէ գտած։ Կըսուի թէ հնարք մը ի գործ կը դրուի, որոյ միջոցաւ երթեւեկութեանց սակագներն իրապէս բարձրացած են, թէեւ անուանապէս նոյնը կը մնան։ Կըսուի նաեւ թէ արդի պաշտօնեայք իրենց նախորդներէն նուազ աղնուութեամբ կը վարուին ուղեւորաց հետ։

—Կիրակի օր մայրաքաղաքիս բոլոր Հայ եկեղեցեաց մէջ կարգադրուեցաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, Տ. Մակար Սրբազանի, մի կոնգակն ի պատասխանի Լեւոն Ժ. Դ. Պապին կոնգակին։

—Թուրք թերթերէ կը տեղեկանանք թէ աւազակախումբ մը ջնջուած է Տիգրանակերտի նահանգին մէջ։ Այս աւազակախումբը կը բաղկանար իւր 200 անձերէ, եւ կը զբոսնէր 3 Բիւրտ պետերու հրամանաց ներքեւ։ Սոյն աւազակք զործած էին բազում շահատակութիւններ։ Վերջին անգամ սոքա արշաւեցին զիւղ մը, ուր սպաննեցին 6 մարդիկ, 5 Մահմեդական եւ 1 Քրիստոնեայ, նաեւ Հայ երեւելի մը երեք զաւակները։ Տիգրանակերտի կուսակալ Սըրրի Փաշա զայս լսելով, հազարապետ Զէքերիա Պէյը կը զրկէ խումբ մը հեծելազօրքով զանոնք հալածելու համար։ Կոնուր տեղի կ'ունենայ աւազակաց այրած գիւղին մօտ։ Աւազակներէն մին կը սպաննուի, միւս երկուքը եւ նոցա հետեւորդներէն 43 հոգի կը ձերբակալուին։

—Մայրաքաղաքիս Պուլկար էկզարքը պահանջած էր որ Պուլկար Սինոդը վերստին ի նիստ դուարուի, վասն զի նորա լուծումը միաստեբ կը նկատէր Իշխանապետութեան կրօնական շահերուն։ Արդ Պուլկար Կառավարութիւնը հաւանած է այսմ պայմանաւ որ ուրիշ երկու բարձրատիճան կղերականներ ընտրուին փոխանակ Տիմիդրի եւ Կոստանդին եպիսկոպոսաց, որք չեն վարած եպիսկոպոսութեան պաշտօնը այնչափ ատեն որչափ հարկ է Սինոդին անդամ լինելու համար։

Նախկին Պուլկար Նախարար, Մ. Զանքֆ, որ ժամանակէ մը ի վեր Սը. Բեզըրսպուրկ կը գտնուէր, փետր. 9ին, այդ մայրաքաղաքէն մեկնեցէ առաջ, երկար տեսակցութիւն մը ունեցեր է Զարին հետ։

—Լէւանի Հէրալտի Տրապիզոնի թղթակիցը կը գրէ թէ տեղւոյն Յունաց Մետրապոլիտը վերջերս երեկոցեան ճաշ ըրած պահուն յարձակում մը կրելով՝ սաստկապէս դանակուածներ է։ Այս պահանջման պատճառը հետագայն է։ Այն քահանայն որ արդի Մետրապոլիտին ժամանումէն առաջ ֆոխանորդութեան պաշտօն կը վարէր, հաւանած էր մտորու մը ամուսնութեան՝ տիկնոջ մը հետ որոյ կնքահայրն եղած էր։ Մետրապոլիտը ծանր ապօրինաւորութիւն մը համարելով զայս՝ պատժեց զքահանայն, եւ միջոցներ ձեռք առաւ լուծելու կնքուած ամուսնութիւնը։ Ասոր վրայ բարեկամը սոյն գերդաստանին, որ քաղաքին հարուստ ընտանիքներէն է, սաստիկ զայրանալով կը գործեն յիշեալ շահատակութիւնը։

Նոյն թղթակից կ'ըսէ թէ ծագկախտը սատկապէս ձարակած է ի Տրապիզոն։

—Բաղէշի պաշտօնական լրագիրը կ'ըսէ թէ նոյն հիւանդութիւնը կը ձարակի այդ քաղաքին մէջ։ Սոյն թերթ կը ծանուցանէ նաեւ թէ նահանգին գիւղերէն ոմանց մէջ յերեւան ելած է մահադիմ համաճարակ խտ մը, որոյ բնութիւն ճշդիւ չէ գիտցուած։ Այս ակտէն բռնուող անձինք սովորաբար կը մեռնին 2 կամ 3 օրէն։

Փետր. 21 թուականաւ Փարիզէ քաջուած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ նոր Նախարարութիւնը կազմուած է ընդ նախարարապետութեամբ Մ. Թիւրքի։

ԱՐԺԷՔ ԴՐԱՄՈՅ			
Փետրուար 11/23, 1889			
Գոնալիտէ	47 45	Բուլ. Երկ. բաժին	48 50
Պարտուց 3 արդարման թղթադրամ (Թասֆէյէ Ի Տիւլուն Գայմէսի) 9 20 Ներքին ֆոխաւ. 43			
ԴՐԱՄՔ, 000, լիւր 1000			
Մէքիտիյէ	408 26	Բուլիոյ բուլ	94 45
Մէթալիք	402 20	Նարոյէն	88 2
Պէշիք	403 30	Գրիմից	54 45
Ալթուլէ	403 25	Անդ. լիւր	444 2
Մանէթ թղթադր. 8 47			

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ՅԱՅՈՐ ՊՅՈՒՅԵԱՆ
Ֆիւնտանդար Եօգուչը, Ամերիկաց Խաճ